

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Izvještaj 2005/2006

Izvještaj 2005/2006

Na južnim obroncima Bjelašnice, na gotovo 1500 metara nadmorske visine, smjestilo se planinsko selo u kojem ljudi i danas žive jednako kao prije stotinu i više godina. Lukomir je među posljednjim planinskim selima u istočnoj Europi gdje se sačuvao tradicionalan način života.

Lukomir je planinsko selo koje se nalazi na južnim obroncima Bjelašnice na 1495 metara nadmorske visine, što ga čini najvišim naseljenim mjestom Bosne i Hercegovine i jedinim preko 1300 m. Na osnovu stećaka koji se nalaze u selu i koji potiču iz 14. i 15. vijeka, vjeruje se da je selo bilo naseljeno i prije više stotina godina. Današnji stanovnici sela potomci su ovčara iz hercegovačkih sela, koji su zbog iznimno bogatih pašnjaka ovdje ljeti čuvali velika stada ovaca. Gradeći prvo sezonska naselja (stanove), koja su poslije prerasla u današnje selo, selo Lukomir je jedinstveno po svojim kamenim kućama koje su prekrivene šindrom od trešnjinog drveta.

Lukomir je poznat po svojoj tradicionalnoj odjeći, a žene i danas nose pletene odjevne predmete kakvi su se nosili i prije nekoliko stoljeća.

Izvještaj 2005/2006

FODBiH 2005/2006

Z

ivimo u vremenu u kojem postoje brojni i često opravdani razlozi za rezignaciju kada je u pitanju stanje demokratije u svijetu. I upravo zato danas u mnogim zemljama sa dugogodišnjom demokratskom tradicijom traje vrlo živa debata o stanju njihove vlastite demokratije.

O stanju naše, bosanskohercegovačke demokratije, reklo bi se da brinu svi osim nas samih.

Naime, u posljednjih deset godina napisani su brojni izvjestaji i analitički materijali o BiH. Uz časne izuzetke, većinu tih materijala napisale su razlike medjunarodne institucije i organizacije ili pojedinci, opet stranci, koji su iz nekih razloga bili zainteresovani za BiH. FOD BiH je tokom 2005/2006 godine sproveo istraživanje Procjena razvoja demokratije u BiH kojim smo željeli ustaviti koliko je Bosna i Hercegovina zaista demokratska u praksi, šta je to što je do sada urađeno u nizu sfera društvenog života, a koji je put još pred nama. Jednostavno, željeli smo ponuditi odgovor na pitanje koliko se daleko odmaklo od minimalnog zahtjeva za usvajanje forme izborne demokratije do istinskog zaživljavanja "demokratskog duha" u BiH. Rezultati istraživanja nisu ohrabrujući - za većinu od 88 pitanja koja obraduju različite demokratske zahtjeve, nije bilo pozitivnih indikatora, čak i tamo gdje postoji adekvatan normativni ili zakonski okvir.

Smatrajući da je pitanje izgradnje jedinstvenog sistema obrazovanja jedno od ključnih za dalji tok reformi, 2006. godine započeli smo sa projektom Obrazovanje u BiH: čemu učimo djecu? čiji je fokus na tzv. nacionalnoj grupi predmeta u osnovnim i općim srednjim školama, odnosno na sadržaju i vrijednostima na kojima su zasnovani nastavni planovi i programi ovih predmeta. Cilj nam je utvrditi da li bosanskohercegovački obrazovni sistem razvija svijest o pripadnosti državi BiH i obezbeđuje učenje koje potječe razumijevanje i solidarnost između naroda, odnosno da li sistem priprema pojedinca za život u demokratskom društvu i obezbeđuje kvalitetno obrazovanje oslobođeno bio kojeg oblika diskriminacije za svako dijete.

Značajan fokus našeg rada bio je i na jednom od gorućih problema bosanskohercegovačkog društva - borbi protiv korupcije. Korupcija već godinama, sigurno i sistematski, poništava sve napore i pozitivne pomake koje BiH napravi na svom putu tranzicije. Sva relevantna istraživanja i dalje BiH svrstavaju među najherazvijenije i najkorumpiranije zemlje u svijetu, upozoravajući nas da stvarnost ove zemlje svakodnevno obilježavaju brojne afere, a ne uspjesi na tzv. evropskom putu. Evidentan je nedostatak vizije i strategije za antikorupcijsku borbu, a slabe i neefikasne institucije nisu sposobne ni uz svu novčanu pomoć međunarodne zajednice da stanu u kraj korumpiranosti pojedinih segmenta sistema u BiH.

Uvjereni da je efikasna, moderna, savremena i transparentna lokalna samouprava jedan od ključnih preduvjeta transformacije bosanskohercegovačke javne administracije iz glomaznog i birokratskog aparata u demokratički korisnički orientisan servis građanima, a zabrinuti tendencijama da se reforma provodi u smjeru centralizacije nadležnosti, bez ozbiljnije političke spremnosti da se osnovna načela Evropske povelje o lokalnoj samoupravi (koje je BiH potpisnica od 2002. godine) sprovedu u praksi, FOD BiH se u protekle dvije godine opredjelio da svojom podrškom pomogne proces strateškog razvoja i reforme lokalne samouprave koja će u partnerstvu sa privatnim, nevladinim sektorom i građanima raditi na podizanju kvaliteta života u lokalnoj zajednici. Naš fokus usmjerili smo na pitanja decentralizacije u izgradnji demokratskog društva i zato smo se odlučili da projekti lokalne uprave FOD-a BiH budu primarno usmjereni na osnaživanje uloge domaćih vodećih snaga i unapređivanje postojećih politika i praksi, te da nastavimo raditi u smjeru kreiranja strateških rješenja na lokalnom nivou.

FOND OTVORENO DRUŠTVO BiH

Većina analiza i izvještaja o bosanskohercegovačkom obrazovnom sistemu i procesima reforme u ovoj oblasti i dalje ukazuju na to da se u obrazovnim strukturama, procesima i sadržaju u značajnoj mjeri krše ljudska prava, odnosno da postoji unutrašnja podjela po nacionalnom principu koja rezultira paralelnim funkcionisanjem tri odvojena obrazovna sistema, gdje svaki od njih nastoji potencirati razlike i obeshrabriti učenje o drugima, održavajući tako postojanje pojedinačnih identiteta konstitutivnih naroda. Raznorodno književno nasljeđe reducira se na nacionalni korpus kojem autori pripadaju i kreiraju se selektivne nacionalne historije kroz tzv. nacionalnu grupu predmeta, u svakodnevnoj upotrebi poznatiju kao: bosanski, srpski i hrvatski nastavni plan i program. Osnovna funkcija nastavnog plana i programa (naročito u historiji i maternjem jeziku) je politička, a obrazovanje postaje mehanizam za legitimizaciju etničke podjele u BiH.

Duboko uvjereni da obrazovanje ima odlučujuću ulogu u oporavku i obnovi bosanskohercegovačkog društva nakon sukoba, FOD BiH kroz Program obrazovanja aktivno učestvuje u reformskim procesima, djelujući primarno u oblasti srednjoškolskog obrazovanja. Kako je ova oblast najviše zapostavljena u aktualnim reformskim projektima u BiH, mi smo proteklih godina podržali i realizirali projekte koji bi srednjoškolskom sistemu donijeli suštinske i strateške promjene, pri tome promovirajući ideju o "konstruktivnoj prirodi obrazovanja" u izgradnji i obnovi društva, suprotstavljajući se tako još uvijek dominantnoj struci koja čini sve da obrazovanje u BiH stavi u funkciju promocije partikularnih nacionalnih interesa.

2005. godina je u Programu obrazovanja obilježena okončanjem našeg dugogodišnjeg projekta **"Model za sistemsku promjenu u srednjoškolskom obrazovanju"**. Nešto što je 2000. godine bilo vizija, par rukom iscrtanih dijagrama i uvjerenje da moramo uraditi nešto drugačije, u 2005. godini završeno je na način da u Tuzlanskom kantonu postoji uspješan model za reformu srednjoškolskog obrazovanja i da se on može primjeniti i na druga područja u BiH. Sistemske promjene koje

je ovaj projekat polučio doprinijele su demokratizaciji obrazovnog procesa, razvijanju sistema profesionalnog usavršavanja edukatora, uvođenju mehanizama za obezbjeđenje kvaliteta u obrazovanju i unapređenju nastavnog plana i programa u opštim srednjim školama. Evaluacija cijelokupnog projekta, koju je sprovedla nezavisna agencija Prism istraživanja iz Sarajeva, pokazala je da je on uspješno implementiran u Tuzlanskom kantonu i da je rezultirao značajnim brojem sistemskih promjena koje su u skladu sa opštim pravcima reforme obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

Smatrajući da je pitanje izgradnje jedinstvenog sistema obrazovanja jedno od ključnih za dalji tok reformi, 2006. godine započeli smo sa projektom **"Obrazovanje u BiH: čemu učimo djecu?"** čiji je fokus na tzv. nacionalnoj grupi predmeta u osnovnim i općim srednjim školama, odnosno na sadržaju i vrijednostima na kojima su zasnovani nastavni planovi i programi ovih predmeta. Cilj nam je utvrditi da li bosanskohercegovački obrazovni sistem razvija svijest o pripadnosti državi BiH i obezbjeđuje učenje koje potječe razumijevanje i solidarnost između naroda, odnosno da li sistem priprema pojedinca za život u demokratskom društvu i obezbjeđuje kvalitetno obrazovanje oslobođeno bio kojeg oblika diskriminacije za svako dijete i na svim nivoima.

Duboko vjerujući da samo demokratski, profesionalan sistem koji promovira etničku toleranciju i kulturne različitosti može djeci Bosne i Hercegovine dati pravu šansu da ostvare svoj puni potencijal u kreiranju sopstvene budućnosti i budućnosti društva u kojem žive, FOD BiH nastavlja da se suočava sa aktualnim tendencijama da se reformom obrazovanja legitimira definitivna podjela na tri različita, nacionalno određena, obrazovna sistema. Svojim radom zastupamo ideje obrazovnog sistema kao svojevrsnog katalizatora za ponovni razvoj zajednice i svojim projektima suprotstavljamo se strujama koje obrazovanje vide kao sredstvo za produžavanje ili produbljivanje konflikata u društvu i promovisanje podjele i netolerancije.

Program obrazovanja

"Nastavnik mora biti demokratičan; on/ona mora poštovati učenika kao pojedinca i treba poštivati njegov nivo (znanja) kako bi postizao dalji razvoj; nastavnik ne bi smio slabiti učenike".

Hariz Agić,
Direktor Pedagoškog zavoda Tuzla

Model za sistemsku promjenu u srednjoškolskom obrazovanju

Projekat koji FOD BiH realizuje od 2001. u suradnji sa *Ministarstvom obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona* u protekle dvije godine obilježilo je nekoliko značajnih rezultata: uvedena je eksterna matura u srednje škole Tuzlanskog kantona, završen je strateški dokument za reformu Pedagoškog zavoda, oformljena je mreža Otvorenih centara u BiH, te je kao poseban segment završne faze projekta provedena i Kampanja za reformu obrazovanja.

Uvođenje eksterne mature bila je jedna od višegodišnjih komponenti ovoga projekta kroz koju smo, u suradnji sa Pedagoškim zavodom iz Tuzle, radili na unapređenju sistema završnog ocjenjivanja učenika na kraju srednjoškolskog obrazovanja. Aktivno smo radili na uspostavi nezavisne evaluacije znanja učenika i jedinstvenog standarda ocjenjivanja za sve škole u Tuzlanskom kantonu, kako bi ovako koncipirana eksterna matura služila kao jedan od osnovnih kriterija za upis na visokoobrazovne institucije. Tokom 2005. godine izrađen je Pravilnik o polaganju mature koji je predviđao da svi maturanti Tuzlanskog kantona u školskoj godini 2005/2006 polažu jedinstven maturski ispit, nakog čega su uslijedile intenzivne pripreme - formiranje Kantonalne maturske komisije i Kantonalnih predmetnih komisija, izrada Kataloga znanja za sve predmete i Testa općeg znanja i, na kraju, izvođenje probne mature. Konačno, od 25. maja do 07. juna 2006. provedena je Matura koju je polagao 921 učenik završnih razreda. Rezultati ispita objavljeni su na web stranici Pedagoškog zavoda 24 sata nakon završenih ispita, a učenici su ocjenili da je Matura bila dobro organizovana i da ona može biti zamjena za kvalifikacioni ispit na fakultetu.

Novi školski nadzor, također je jedna od višegodišnjih komponenti projekta, realizovana u suradnji sa KulturKontaktom - Austrija i Pedagoškim institutom iz Beča, a cilj nam je bio definirati novu ulogu školskog nadzora u okviru Pedagoškog zavoda kako bismo osnažili kapacitete i resurse Pedagoškog zavoda za stručni nadzor nad kvalitetom rada osnovnih i srednjih škola. U okviru ove komponente izrađen je strateški dokument za reformu zavoda kojim su definirani novi kriteriji u nadzoru kvaliteta u školama koji uključuju: pružanje podrške razvoju škola, usku i kontinuiranu povezanost sa školama, rad na istraživanjima u novim pedagoškim metodama i potrebama škola i nastavnika. **Novi školski nadzor** je usmjeren ka korisnicima - nastavnicima, roditeljima, lokalnoj zajednici, učenicima, tržistu rada...

Ideja da svi predstavnici lokalne zajednice učestvuju u procesu obrazovanja putem definiranja i povezivanja potreba i potencijala unutar zajednice, kako bi se poboljšao kvalitet življena svakog pojedinca kao i zajednice u cijelini, realizirana je kroz komponentu **Otvoreni centri**. Oni su implementirani u Gradačcu, Hrasnici, Srebrenici, Lukavcu, Čeliću i Teočaku, a početkom 2005. godine oformljena je i mreža Otvorenih centara u BiH. U okviru Fondacije građana Tuzla uspostavljen je Resursni centar sa zadatkom da pruža podršku mreži i pojedinim članicama kroz razmjenu informacija, treninge i prikupljanje sredstava za rad otvorenih centara. Naša vizija **Otvorenih centara** kao mjesta koja povezuju formalno i neformalno obrazovanje kroz suradnju između lokalne zajednice i škola, te lokalne zajednice i regionalnih inicijativa u 2005. godini rezultirala je organizacijom ljetnog kampa po nazivom "**Mladi poduzetnici u lokalnoj zajednici i za lokalnu zajednicu**", na kojem su prisustvovala 52 učesnika iz zemalja Jugoistočne Europe.

U 2005. godini su, uz koordinaciju i vođstvo Pedagoškog zavoda, u četrnaest škola-učesnica projekta "**Model za sistemsku promjenu u srednjoškolskom obrazovanju**" uspostavljeni Razvojni timovi. **Razvojni timovi**, koji broje po jedanaest članova na nivou svake škole, trebaju pružati podršku u što djelotvornijoj, demokratičnijoj, transparentnijoj i adekvatnijoj provedbi reformskih procesa

usmjerenih na unapređenje obrazovnog procesa. Timovi se sastoje od učenika i roditelja, predstavnika lokalne zajednice, nastavnika i pedagoga, dok je direktor škole član tima čija je uloga prvenstveno savjetodavnina. U okviru ove komponente FOD BiH je izradio priručnik "**Škole kao organizacije koje kontinuirano uče**". Priručnik pruža okvir koji je bitan za razumijevanje škola kao sistema ili organizacija koje se kontinuirano razvijaju, te daje smjernice i principe potrebne za uspostavljanje razvojnog tima, kao i vježbe koje će olakšati ovaj proces.

Pored redovnih komponenti projekta, u završnoj godini smo sproveli i **Kampanju za reformu obrazovanja** koja se oslanjala na osnovna postignuća u Modelu i čiji je cilj bio širenje iskustava i poticanje sličnih inicijativa u drugim kantonima Federacije BiH i u Republici Srpskoj. Tokom kampanje prezentirali smo obrazovne promjene napravljene u Tuzlanskom kantonu, ali smo isto tako željeli pokrenuti dijalog o promjenama u obrazovanju i uključivanju lokalne zajednice i svih interesnih grupa u proces reforme. Stoga su naše aktivnosti ubuhvatile: dvije konferencije koje su problematizirale uvođenje devetogodišnjeg obrazovanja i promjene u radu Pedagoškog zavoda, veći broj okruglih stolova (Roditelji - aktivni partneri u kreiranju kvalitetne škole; Uloga menadžmenta škole u podršci uvođenju devetogodišnjeg obrazovanja; Stručno obrazovanje u Tuzlanskom kantonu; Profesionalna orientacija sa aspekta reforme obrazovanja), promotivno-edukativne radionice, kao i Sajam srednjih škola i Završnu smotru stvaralaštva učenika osnovnih i srednjih škola u Kantonu. Kampanja je uključivala objavljivanje publikacija i medijsko predstavljanje ovih aktivnosti kroz različite obrazovne reportaže, spotove, prikazivanje debatnih emisija u okviru TV obrazovnog programa. Kampanju smo zajednički realizovali sa Ministarstvom obrazovanja Tuzlanskog kantona i Pedagoškim zavodom.

Učenici nisu više samo slušaoci. Ideje mladih su jako bitne. Ta energija i kreativnost mogu se iskoristiti za nove projekte, nove ideje, za pomaganje nastavnicima kako bi i oni osjetili osjećenje s novim zamislima, novom energijom. Mladi ljudi proživljavaju brojne frustracije i razočarenja, zato što ne mogu usmjeriti svoju energiju na prave stvari. (...) Naša osnovna uloga jeste da budemo dostupni učenicima ako im treba pomoći, kako bi oni znali da se mogu na nas osloniti i učiti iz svojih grešaka.

Zikrija Isaković,
Direktor Gimnazije iz Lukavca

Obrazovanje u BiH: čemu učimo djecu?

U 2006. godini FOD BiH je unutar Programa za obrazovanje pokrenuo novi projekat po nazivom "**Obrazovanje u BiH: čemu učimo djecu?**" čiji je cilj da utječe na promjenu javne politike o nastavnim planovima i programima za osnovne i opće srednje škole u Bosni i Hercegovini, uzimajući u obzir sadržaj nacionalne grupe predmeta i vrijednosti na kojima su oni zasnovani. U projektu se nastoji utvrditi:

- U kojoj je mjeri obrazovni sistem u BiH u skladu sa izabranim principima i ciljevima zacrtanim u Okvirnom Zakonu o osnovnom i općem srednjem obrazovanju i Strategiji reforme obrazovnog sistema; i
- U kojoj mjeri obrazovni sistem doprinosi integraciji društva i procesu demokratizacije i uspostave vladavine prava, ili se nasuprot tome, koristi kao instrument za segregaciju, razdvajanje i održavanje neprijateljstva unutar zemlje.

Do kraja 2006. godine realizovali smo dvije osnovne aktivnosti: istraživanje stavova roditelja i učenika o vrijednostima u sadašnjem nastavnom planu i programu i udžbenicima i analizu sadržaja nastavnog plana i programa i udžbenika iz nacionalne grupe predmeta u višim razredima osnovne i u srednjoj školi.

Istraživanje stavova roditelja i učenika o vrijednostima u nastavnim planovima i programima i udžbenicima nacionalne grupe predmeta u osnovnim i srednjim školama u BiH ima za cilj da utvrdi u kojoj se mjeri oni, kao krajnji korisnici u obrazovnom sistemu, slažu sa vrijednostima koje proklamira zakon i reforma obrazovanja, u kojoj mjeri smatraju da su ti principi prisutni u obrazovnoj praksi, te kakvi su im stavovi o mogućim pravcima promjena nastavnih planova i programa i udžbenika. Preciznije rečeno, radimo na utvrđivanju stavova o temeljnim principima koje obrazovni sistem promoviše i načinu na koji se ti principi primjenjuju u nacionalnoj grupi predmeta, odnosno u nastavi istorije, geografije, maternjeg jezika i vjeronomjenske nauke.

Istraživanje smo sproveli u suradnji sa **Centrom za policy studije (CEPOS)** iz Sarajeva u periodu od aprila 2006. do januara 2007. godine, a nalazi istraživanja će biti u cijelosti objavljeni početkom 2007. godine.

Analizom sadržaja nastavnih planova i programa i udžbenika nacionalne grupe predmeta želimo utvrditi da li su planovi i programi i udžbenici u skladu sa principima i vrijednostima iz Zakona o obrazovanju BiH i strateškog dokumenta o reformi obrazovanja. Naime, zakon i strategija reforme definiraju kao zadaću obrazovnog sistema u BiH:

- razvijanje osjećaja pripadnosti državi BiH, vlastitom kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji na način koji odgovara civilizacijskim teovinama;
- obezbjeđivanje učenja o drugima respektujući različitosti i kultivirajući međusobno razumijevanje i solidarnost između svih naroda, etničkih grupa i zajednica u BiH;
- promoviranje poštivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda i pripremanje svakog pojedinca za život u društvu zasnovanom na principima demokratije i vladavine zakona;
- obezbjeđivanje mogućnosti kvalitetnog obrazovanja svakom djetetu u integriranim multikulturalnim školama na svim stepenima, oslobođenog političkih, vjerskih, kulturnih i drugih predrasuda i diskriminacije.

U suradnji sa organizacijom za socijalna istraživanja *proMENTE* iz Sarajeva u okviru ove komponente smo u 2006. godini izradili metodologiju za analizu sadržaja (metodološki priručnik), definisali početne liste tema i podtema (principle i indikatore), uradili analizu udžbenika iz istorije i geografije, započeli analizu udžbenika maternjeg jezika i vjeronomjenske nauke. Predviđeno je da će obrada podataka, sintetiziranje i finaliziranje izvještaja biti urađeni sredinom 2007. godine.

Ostale aktivnosti programa Obrazovanja

U okviru mreže za suradnju u obrazovanju u Jugoistočnoj Evropi, učestvovali smo u projektu "**Jačanje profesionalnog razvoja edukatora i prakse podučavanja i učenja u zemljama jugoistočne Evrope**". Studija koja preispituje perspektive u unapređenju obrazovanja nastavnika koje će doprinijeti razvoju demokratskih, autonomnih i odgovornih obrazovnih sistema u dvanaest zemalja jugoistočne Evrope jedan je od rezultata ovog projekta, a u novembru 2006. FOD BiH je, uz pomoć UNESCO-a i OSI Programa za podršku obrazovanju, organizovao regionalnu radionicu za više od trideset učesnika gdje su predstavljeni i analizirani nalazi studije, a naročito preporuke i pravci za unapređenje kako sistema inicijalne obuke, tako i sistema za usavršavanje nastavnika.

Kao dio mreže Soros centara za unapređenje obrazovne politike, u suradnji sa organizacijom *pro-MENTE* iz Sarajeva, učestvovali smo u izradi komparativne studije "**Pravo lice obrazovanja: monitoring privatnih instrukcija**". Studija istražuje na koji način otvaranje slobodnog tržišta za privatne instrukcije utječe na obrazovanje u devet zemalja koje su ranije imale socijalistički društveni sistem (Azerbejdžan, BiH, Gruzija, Hrvatska, Litvanija, Mongolija, Poljska, Slovačka i Ukrajina). Ona analizira prirodu, uzroke i posljedice privatnih instrukcija i prvi je pokušaj da se u ovim zemljama sistematicno dokumentuju opšte karakteristike privatnih instrukcija, uključujući njihov obim, troškove, geografsku raširenost, glavne faktore koji obilježavaju potražnju za privatnim instrukcijama, te obrazovne, društvene i ekonomske implikacije na obrazovni sistem.

Zbirka priča o obrazovnim promjenama u jedanaest zemalja jugoistočne Evrope "Learning to Change: The Experience of Transforming Education in South-East Europe" (urednica Terrice Bassler) koju je 2005. godine objavio Central European University Press, prevedena je i objavljena i u BiH zahvaljujući našoj podršci. Izdavačka kuća *Buybook* iz Sarajeva objavila je prevod knjige 2006. godine pod nazivom "**Kako smo (se) mijenjali: Iskustva u transformaciji obrazovanja u Jugoistočnoj Evropi**", a promocija knjige, na kojoj su prisustvovali autori tekstova, održana je u oktobru u Sarajevu.

FOD BiH je također učestvovao u međunarodnom projektu pod nazivom "**Nastavni plan i program: Kako postići održivu implementaciju obrazovnih politika**" u organizaciji UNESCO Međunarodnog biroa za obrazovanje. Riječ je o komparativnoj studiji koja istražuje prepreke u implementaciji obrazovnih politika koje se tiču promjena u nastavnom planu i programu.

Kao i u prethodnim godinama i u periodu 2005/2006 podržali smo rad obrazovnih organizacija koje su se razvile iz programa prvo bitno implementiranih u okviru FOD-a BiH - *Centra za kulturu dijaloga*, *Centra za obrazovne inicijative Step by Step* i *Studentskog informativnog centra (SRCE)*.

Pravni program

Reforma pravosuđa kontinuiran je proces koji se u Bosni i Hercegovini radi već nekoliko godina, a svjedoci smo različitih promjena na svim nivoima - reformiraju se krivično, građansko, privredno pravo, sudske i tužioci prošli su postupak ponovnog imenovanja, sudovi na svim nivoim se reorganizuju, uspostavljaju se pravosudni organi na državnom nivou, reorganiziraju se advokatske komore, slučajevi ratnih zločina prebacuju se sa Međunarodnog krivičnog suda u BiH, radi se na povećanju transparentnosti rada sudova kroz njihovo otvaranje prema javnosti. Promjene se dešavaju, na različitim nivoima i, dakako, sa različitim uspjehom, ali jasno je da reformu i dalje primarno vode međunarodne institucije, dok u velikom broju pravosudnih organa međunarodni članovi i dalje imaju odlučujuću ulogu.

Jedno od ključnih pitanja za reformu - edukacija sudske i tužilačke vlasti, odnosno izgradnja kapaciteta i znanja domaćih stručnjaka da preuzmu u potpunosti sudstvo BiH i njegovu reformu u vlastite ruke - rješava se često samo na formalnom nivou, dok suština problema ostaje i dalje netaknuta. Eksperitiza, znanje, stručnjaci, toliko prijeko potrebni da bi reformisano pravosuđe zaživjelo u praksi i da bi, s druge strane, praksa usmjeravala dalje reforme, su i dalje minimalni, a strateška izgradnja novih, mladih lidera na tom polju čini se kao da nikome u BiH nije ni na kraj pameti. Upravo zato smo se u FOD-u BiH opredijelili da svoje aktivnosti usmjerimo na izgradnju bosanskohercegovačkih kadrova koji mogu da se nose sa svim izazovima reforme i preuzmu od međunarodnih eksperata odgovornost za razvoj bh pravosuđa. U protekle dvije godine naš Pravni program je zadržao fokus na projektima pravne edukacije, dok smo oblast međunarodnog humanitarnog prava i dalje tretirali kao izuzetno značajan segment djelovanja naših edukativnih aktivnosti.

Drugi fokus našeg rada bio je na jednom od gorućih problema bosanskohercegovačkog društva - borbi protiv korupcije. Korupcija već godinama, sigurno i sistematski, poništava sve napore i pozitivne pomake koje BiH napravi na svom putu tranzicije. Sva relevantna istraživanja i dalje BiH svrstavaju među najnerazvijenije i najkorumpiranije zemlje u svijetu, upozoravajući nas da stvarnost ove zemlje svakodnevno obilježavaju brojne afere, a ne uspjesi na tzv. evropskom putu. Evidentan je nedostatak vizije i strategije za antikorupcijsku borbu, a slabe i neefikasne institucije nisu sposobne ni uz svu novčanu pomoć međunarodne zajednice da stanu u kraj korumpiranosti pojedinih segmenta sistema u BiH. Pored naše podrške projektima koji rasvjetljavaju i u fokus stavlju pojave korupcije u BiH, u protekle dvije godine naš dodatni doprinos dali smo kroz uvođenje ove oblasti u **Program podrške istraživanjima javnih politika u BiH (Policy fellowship program)**.

Kroz naš rad u Pravnom programu podržali smo i nekoliko zasebnih incijativa, primarno reformu ustava BiH, te aktivnosti udruženja decertificiranih policajaca u borbi protiv masovnog kršenja njihovih ljudskih prava. Ovakve inicijative su, uvjereni smo, dugoročno iznimno značajne u našem nastojanju da našu viziju BiH kao evropske, pravno uređene i demokratske države pretočimo u realnost.

Pravna edukacija

Projekat **"Kliničko obrazovanje pravnika"** koji provodimo sa pravnim fakultetima u Sarajevu, Banjoj Luci i Mostaru od 2001. godine ušao je u periodu 2005/2006 u svoju završnu fazu. Program predstavlja spajanje pravne teorije i prakse kroz direktnе kontakte studenata i sudija, tužilaca, advokata, ombudsmana, policajaca, socijalnih radnika, sindikata, organa uprave i ostalih praktičara prava, a samo u 2005. godini kroz program Kliničkog obrazovanja prošlo je 377 studenata završnih godina pravnih fakulteta. Studenti kroz ove programe stječu znanja i vještine koje im omogućavaju da uz manje poteškoća započnu svoj rad nakon studija, a dodatnu vrijednost programu daje veća povezanost između fakulteta, studenata i pravosudnih institucija.

FOD BiH je implementirao ovaj program sa ciljem da problem nedostatka kadra i ekspertize u pravosuđu rješava u samom njegovom korijenu - u neadekvatnom sistemu visokoškolskog obrazovanja budućeg kadra koje bi trebalo biti budućnost reformiranog i efikasnog pravosuđa. Posebno smo ponosi da je **"Kliničko obrazovanje pravnika"** postalo dio nastavnog plana i programa na Pravnim fakultetima, a po novom programu studiranja, koji je rezultat Bolonjskog procesa, postao je i dio obaveznih predmeta studija. U Sarajevu i Banjoj Luci, kroz sistem sufinsaniranja na silaznoj osnovi, projekat je u cijelosti prešao na domaće, fakultetsko finansiranje, dok je u Mostaru taj proces u toku.

Edukacija pravnih profesionalaca, sudija i tužilaca, također je ostala dio programske orientacije FOD-a u protekle dvije godine. U 2005. godini smo, u suradnji sa centrima za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske i Federacije BiH, organizirali dva trodnevna seminara na temu **"Novo krivično zakonodavstvo u BiH"**, na kojima su učestvovali sve sudije i tužioci kantonalnih, odnosno okružnih i općinskih sudova i tužilaštava iz cijele BiH. Iste godine organizirali smo i seminar na temu **"Primjena Zakona o zaštiti od klevete Federacije BiH"**, na kojem je kroz prezentovanje sudske prakse i diskusiju prisutnih pripremljen prijedlog za izmjene i dopune Zakona. Treningu su prisustvovali sudije kantonalnih sudova i Vrhovnog suda Federacije BiH. Tokom 2006. godine smo, sa tužiocima i sudijama oba entiteta, obradili i teme **"Etike i sudske prakse"** i **"Uvođenje CMS programa u pravosuđe BiH"**.

Naše opredjeljenje da intenziviramo aktivnosti vezane za oblast međunarodnog humanitarnog prava u iznimno značajnom trenutku za BiH - početak suđenja za ratne zločine počinjene u BiH pred domaćim pravosuđem - rezultiralo je podrškom nekoliko projekata.

Balkanska istraživačka mreža pokrenula je projekat **"Tranzicijska pravda u BiH - mediji, civilno društvo i suđenje za ratne zločine"** čija je suština svakodnevno praćenje i analize procesuiranja ratnih zločina pred bosanskohercegovačkim sudovima. Riječ je o specijalizovanoj informativnoj

agenciji koja dnevno objavljuje izvještaje i analize sa suđenja, ali isto tako prati i izvještava o promjenama u pravosudnom sistemu, te alternativnim mehanizmima za utvrđivanje istine o proteklim dešavanjima u BiH. Ovo je jedini program sveobuhvatnog praćenja suđenja za ratne zločine u BiH koji medijima i javnosti nudi redovne, pouzdane i objektivne informacije za efikasno suočavanje sa prošlošću. Izvještaji su dostupni potpuno besplatno na jezicima BiH i engleskom jeziku.

Jačajući fond domaće literature iz oblasti međunarodnog humanitarnog prava, zajedno sa *Fondom za humanitarno pravo Beograd i Outreach programom Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ)* u 2005. i 2006. godini smo objavili publikacije "**Međunarodna krivična praksa**" i "**Zločin i kazna - procesuiranje ratnih zločina počinjenih u BiH pred MKSJ**". Poštujуći princip individualizacije krivične odgovornosti za počinjene ratne zločine, naša je namjera da kroz ove publikacije ponudimo jednostavnu prezentaciju konkretnih i tačnih podataka o procesima pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju, ali i tribunalima za Ruandu, Kosovo, Specijalnim sudom za Sijera Leone, Istočni Timor i Međunarodnim krivičnim sudom, uz najznačajnije izvode njihovih presuda, odnosno optužnica.

Nastavili smo i našu praksu organizacije posjeta Međunarodnom Krivičnom судu za bivšu Jugoslaviju. Ovaj put su, u januaru 2005. godine, priliku za direktni kontakt i razmjenu iskustava dobili lokalni tužioци koji su aktivni u slučajevima procesuiranja ratnih zločina u BiH. Oni su tokom posjete MKSJ imali priliku vidjeti načine rada i rezultate kolega tužilaca iz MKSJ, a posjetu smo organizirali u saradnji sa Tužilaštvom Bosne i Hercegovine.

U trogodišnjem kontinuitetu finansijski smo pomagali i aktivnosti organizacije *Vaša prava* Bosne i Hercegovine, najveće i najznačajnije mreže centara za besplatnu pravnu pomoć u regionu Jugoi-

stočne Europe. U tom periodu kroz *Vaša prava* više od 300.000 korisnika dobilo je besplatnu pravnu pomoć, a od 2006. godine FOD BiH je svoj rad usmjerio na institucionalno tretiranje ovog problema. Naime, naša podrška organizaciji *Vaša prava* usmjerena je na pripremu i usvajanje Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u BiH. Ovim zakonom bi država konačno prihvatile da organizuje i finansira ovaj vid pravne pomoći, što je i obaveza BiH - da u skladu sa Europskom konvencijom za ljudska prava svim građanima garantuje pravo na fer i korektno suđenje i jednak pristup pravdi.

Na kraju, FOD BiH je kroz svoje programe pravne edukacije podržao i jednogodišnji regionalni magisterski kurs *Centra za interdisciplinarne postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu "Ratni zločini, genocid i sjećanja"*. Magisterski program je rezultat suradnje i zajedničkog rada Univerziteta u Tirani, Gratzu, Zagrebu, Bolognji, Skoplju, Beogradu i Prištini, te New Bulgarian University iz Bugarske, London School of Economics and Political Science iz Velike Britanije i Univerziteta u Sarajevu. Primjenjujući interdisciplinarni pristup (sociologija, historija, psihologija, međunarodno krivično pravo, ratna fotografija, proza i poezija, novinarstvo, ljudska prava, muzika i film...) i koristeći komparativnu metodologiju (Israel, Armenija, Holokaust, Cambodia, Guatemala, Argentina, Bosna i Hercegovina, Sudan, Rwanda, Congo, Uganda) cilj kursa je da pokuša razumjeti i rasvijetliti korijene zla, otvoriti zidove šutnje i poricanja, potaknuti priču, ali i slušanje, te da studente nauči da prepoznaju signale zla i da ih blagovremeno spriječavaju.

Korupcija i transparentnost

Tokom 2005/2006 godine, u suradnji sa *Transparency International BiH* pripremili smo i objavili opsežnu "**Studiju sistema nacionalnog integriteta BiH**" koja ukazuje na slabe, trome i spore državne mehanizme suočene sa visokorasprostranjenom korupcijom i moćnim strukturama organizovanog kriminala. Projekat nastavljamo sa ciljem definisanja mjera i aktivnosti za povećanje kapaciteta državnih institucija i društva u cijelini za suzbijanje korupcije, a dugoročni cilj koji želimo postići ovim aktivnostima je priprema i usvajanje konkretne antikorupcijske strategije primjenjive u cijeloj BiH, sa realistično postavljenim rokovima za čiju bi primjenu bilo odgovorno tijelo iz Vijeća ministara BiH. Strategija bi trebala imati mehanizam monitoringa koji je potpuno odvojen od onog za implementaciju i u idealnom slučaju bio bi u okviru nevladinog sektora.

Jedan od kontinuiranih ciljeva naših antikorupcijskih aktivnosti jeste i podrška razvoju i održavanju istraživačkog novinarstva u BiH. Od 2005. godine finansiramo edukativni projekat *Mediacentra Sarajevo "Istraživačko novinarstvo - priče o organiziranom kriminalu"*. Projektom su organizirana tri petomjesečna obrazovna programa sa novinarima iz BiH i regionala, a primjenom metodologije tzv. *blendid learninga* (kombinacija online i face-to-face sesija) program polaznicima daje u priliku da unaprijede proces istraživanja i pisanja istraživačkih priča prema najvišim profesionalnim standardima, uz stalnu superviziju i mentorstvo medijskih stručnjaka iz regionala.

U suradnji sa *Centrom za istraživačko novinarstvo* iz Sarajeva i magazinom *Start*, radili smo istraživanja o (ne)namjenskom utrošku javnih sredstava u BiH. Rezultat projekta su serijali istraživačkih priča na temu "**Javni radovi na rekonstrukciji putne mreže u BiH**" i "**Najskuplji kvadratni kilometar u svijetu - poslovanje Predsjedništva BiH, Ministarstva vanjskih poslova BiH, Kantona Sarajevo i Općine Centar Sarajevo**", iz kojih je proizašao i niz novinarskih priča koje su objavljivane u svim važnijim bosanskohercegovačkim medijima.

U periodu 2005/2006 okončali smo i dvogodišnji projekat **"Otvoreno o korupciji i policiji"** kojim smo pokušali skrenuti pažnju na korupciju unutar policijskih snaga u cijeloj BiH, te doprinijeti rješavanju tog problema kroz niz primjedbi i preporuka o načinima suzbijanja ove raširene pojave. Aktivnostima koje smo realizirali zajedno sa *Udruženjem diplomiranih kriminalista BiH* dali smo doprinos procesu reforme policije u BiH, a projektna publikacija **"Policija i korupcija"** dostavljena je svim ključnim akterima procesa reforme - policijskim strukturama u BiH, Europskoj policijskoj misiji u BiH i tijelima bosanskohercegovačke zakonodavne i izvršne vlasti na svim nivoima.

Ohrabrujući lokalne inicijative za antikorupcijske aktivnosti, u 2005. godini smo pomogli i projekt radio stanice *Esprit* iz Prijedora **"Kameleon korupcije"**. Tokom šest mjeseci i kroz više od trideset radijskih emisija kolažnog tipa radili smo na educiranju javnosti zapadne BiH o pojavnim oblicima korupcije u lokalnoj zajednici, načinima borbe protiv korupcije, lokalnim organima vlasti koji su pozitivni ili negativni primjeri u sprječavanju korupcije... Svaka od emisija govorila je o konkretnom problemu korupcije u lokalnoj sredini, a obrađeni su slučajevi i primjeri administrativne korupcije, korupcije u obrazovanju i zdravstvenom sektoru.

U Program podrške istraživanja u oblasti javnih politika u BiH smo u 2005/2006 godini uključili i oblast **"Korupcija i transparentnost"**. Do danas su okončana tri interdisciplinarna istraživanja ovog fenomena i to: "Kaznenopravno gonjenje slučajeva korupcije u BiH - Šta ne funkcionira", "Borba protiv korupcije u BiH - institucionalni odgovor" i "Korupcija u sistemu zemljišno-knjžnih ureda u BiH".

...rezultati ovog dijela istraživanja ukazuju na to da se studenti u najvećoj mjeri slažu sa tim da ideja provođenja nastave klinika značajno doprinosi razvijanju praktičnih vještina studenata. (...) Također, vlada uvjerenje da ovakav tip nastave značajno utječe na motivaciju studenata ne samo u smislu pripremanja ispita (...) već i u smislu razmišljanja o eventualnoj specijalizaciji date pravne oblasti. (...)

...studenti su ponajviše zadovoljni stručnošću predavača, pripremljenošću predavača/stručnjaka iz prakse, te primjenjivošću stečenog znanja u daljem školovanju ili budućem radu.

Marina Frančić, Prism Research,
Evaluacija programa pravnih klinika na Pravnom fakultetu u Sarajevu

Ostale inicijative Pravnog programa

Postojeći prijedlozi za izmjenu Ustava BiH, podrška američke i EU administracije, Vijeća Europe i Venecijanske Komisije, te još uvjek nesprovodivi rezultati izbora na svim nivoima u BiH potvrdili su potrebu nastavka projekta **"Reforma Ustava BiH"**, započetog još 2002. godine. Na poziv Visokog predstavnika za BiH u januaru 2006. godine, uz saglasnost i preporuku OSI NY, u međunarodnu ekspertnu grupu za ustavne reforme u BiH smo uključili poljskog eksperta za ustavno-pravnu materiju Prof. Roman Wieruszewski. Grupu još sačinjavaju i Thomas Markert (sekretar Venecijanske Komisije), Joseph Marko (profesor Ustavnog prava iz Gratza), Jim O'Brian, Frank Hartman i bliski saradnici Visokog predstavnika Dieter Wolkewitz i Catherine Bishop. Zadatak ekspertne grupe je da kroz direktnе sastanke eksperata razmotri moguće opcije izmjene Ustava BiH, realne načine njihove sprovedbe i parlamentarne procedure, eventualne implikacije (pozitivne i negativne)... U inicijativu su direktno uključeni OHR i US State Department.

Još od 2005. godine pokušavamo dati i doprinos u rješavanju pitanja decertificiranih policajaca u BiH. Decertificirani bh policaciјi imaju nametnute diskriminirajuće, antiustavne i nezakonite doživotne zabrane rada u svim agencijama za provedbu zakona u BiH, zabrane rada u agencijama za fizičku i tehničku zaštitu objekata i lica, zabranu biračkog prava i obavljanja bilo kakvih političkih funkcija u bilo kojoj političkoj partiji, a sve iz razloga zaštite "aksioma nepogrešivosti" agencija Ujedinjenih Nacija i međunarodne zajednice u BiH. To je razlog za dvogodišnje finansiranje projekta **"Ostvarivanje zagarantovanih prava na pravičnu proceduru i efikasan pravni lijek"**, *Udruženja decertificiranih policajaca Bosne i Hercegovine*.

Program Civilno društvo

ako je općeprihvaćeno načelo da je "jačanje civilnog društva jedan od ključnih faktora demokratskog razvoja Bosne i Hercegovine", u stvarnosti se to reflektira kroz razlike, često potpuno oprečne aktivnosti, koje teško mogu činiti jedinstven, konzistentan projekt razvoja jedne zemlje i društva. Jedno od ključnih pitanja koje se postavlja kada je u pitanju razvoj i budućnost bosanskohercegovačkog društva je da li u BiH imamo dovršen proces nastajanja tri društva koja egzistiraju unutar tri etno-nacije, proces unutar kojeg je ono što smo nekada zvali bosanskohercegovačko društvo jednostavno iščezlo, ili je pak riječ o jednoj, uistinu krajnje ozbiljnoj, krizi koja se može i, štaviše, treba prevladati?

Činjenica je da se pitanje demokratije danas u BiH svodi na pitanje demokratije unutar jedne nacije, te da "metafizika nacionalnog" danas u Bosni i Hercegovini poprilično uspijeva da i diskurs o civilnom društvu podvede pod diskurs "nacionalnog interesa" i tako izvrši njegovu fatalnu redukciju. Imamo odvojene nacionalne prostore, sankcionisane Daytonskim političkim formama, koji bi da u suštini budu "nacionalne demokratije", a unutar njih vrši se otupljivanje oštice civilnog aktivizma, tako što se izbjegava stimulirati, a i aktivno sprječava, njegovo uzdizanje od partikularnih perspektiva (problemi pojedinih društvenih grupacija: penzioneri, nezaposleni, studenti, omladina, različiti manjinski identiteti...) ka globalnijem pogledu na stanje društva, odnosno, ka uočavanju ključnih, "sistemske" faktora, koji leže u osnovi svih ovih posebnih problema sa kojima se pojedine grupe suočavaju. Jasno je vidljivo da na sceni profesionalne politike opozicija nije uspjela da u prostor javnog dijaloga i djelovanja unese ikakve ozbiljnije promjene - ona je sve u svemu ipak ostala u pasivnoj poziciji i aposteriori reaguje na agendu koju zadaju i postavljaju drugi, bilo strani bilo domaći akteri. Uz izuzetke u medijima, jedini potencijalni prostor za plasiranje drugačijeg razmišljanja o društvenim problemima nalazio se u strukturama civilnog društva.

U protekle četiri godine smo kroz program Civilno društvo izoštigli svoj fokus na pitanja o stanju javnog dijaloga u bosanskohercegovačkom društvu. Za cilj smo postavili da pokažemo da je moguće i nužno preovlađujući "agendi" suprotstaviti neku drugu "agendu" koja drugačije interpretira ono što su vidljive činjenice i koja, jednakovo važno, na dnevni red stavlja i čini vidljivim ono što prva agenda

uporno prešuće. Projekti koje smo pokretali i koje smo podržavali bili su naš način da se suočimo sa činjenicom da je nacionalistička propaganda mašinerija praktično ovladala javnom riječi i da jedini otpor mentalitetu "istinskog vjernika" predstavljaju nekoliko nezavisnih medija i jedan manji broj intelektualaca koji je uspio sačuvati svoju autonomiju.

Na kraju, kako je jedan značajan segment djelovanja FOD-a BiH posvećen i pitanjima javnih politika i "policy analysis", tako smo se opredijelili da i dio projekata koje podržavamo u okviru programa Civilno društvo, također usmjerimo na jačanje organizacija koje se bave analizama javnih politika i zagovaranjem uvođenja principa policy istraživanja u procese donošenja odluka u BiH.

Stanje demokratije i društva u cijelini u BiH jeste krajnje zabrinjavajuće, ali rezultat te krize može biti ili obnova toga društva, kroz restrukturacije ove ili one vrste ili nestanak društva. Mi još uvijek smatramo da je, upravo sa stanovišta same misije FOD-a BiH, opravdaniji i produktivniji pristup koji danas i ovdje, u Bosni i Hercegovini, vidi krizu, a ne već završen "sociocid" (kako bi rekao sociolog Keith Doubt) i "rađanje" novih društava - kako to vide ideolozi "nacionalnog principa". Naši projekti programa Civilnog društva protekle dvije godine samo su nas dodatno učvrstili u tom uvjerenju.

GROZD - Građanski aktivizam za izbore 2006

Svi naši naporci na konceptualizaciji i strukturalizaciji trećeg sektora koji su se posebno ogledali u našoj podršci dugoročnom projektu "Inicijativa za izradu strategije održivog razvoja nevladinog sektora u BiH", bili su usmjereni na stvaranje prepostavki da se unutar civilnog društva napravi kvalitativni skok od preovlađujućeg zagovaranja vidljivosti različitih parcijalnih problema ka zagovaranju vidljivosti "sistemske probleme" našeg društva, a koji su korijen svih pojedinačnih problema. Samo ovakva promjena, smatrali smo i smatramo i danas, može od strukture civilnog društva učiniti stvarni faktor demokratizacije jedne zemlje.

Zato smo se u periodu 2005/2006 godine odlučili podržati projekat **"Građanski aktivizam za Izbole 2006"** u javnosti poznat kao **GROZD** (Građansko Organizovanje Za Demokratiju) koji su pokrenuli *Centar za promociju civilnog društva* u suradnji sa *Centrom civilnih inicijativa*. Cilj projekta bio je stvaranje široke koalicije građana i organizacija civilnog društva koji bi kroz sistemsku društvenu kritiku, dobro organiziran i masovan pristup, te edukaciju, umrežavanje i aktivizam vršili stalni pritisak na političke stranke i vlast i na taj način postali glavni pokretači pozitivnih i vidljivih promjena u društvu i osnovni demokratski korektiv vlasti u BiH. Ova inicijativa je okupila sve najznačajnije nevladine organizacije u BiH i, kroz njih, jedan veliki broj građana koji su tokom predizborne kampanje izvršili vidljivo animiranje cjelokupne bosanskohercegovačke građanske javnosti ukazujući na suštinske probleme i vršeći pritisak na političke partije da svoje predizborne programe baziraju na konkretnim mjerama i strategijama za rješavanje kjučnih problema bosanskohercegovačkog društva kao što su siromaštvo, neadekvatna socijalna i zdravstvena zaštita, obrazovanje, korupcija i druge. Aktivisti **GROZDA** su kroz opsežnu javnu kampanju animirali građane za izlazak na izbole i glasanje koje bi se baziralo na konkretnim procjenama političkih platformi, dok su sa druge strane vršili stalni pritisak na političke aktere da se obavežu na konkretnе mjere kojima će, ukoliko budu izabrani, rješavati goruća pitanja u BiH. Strateški cilj **GROZDA** je da do 2010. godine dođe do pozitivnih promjena u bosanskohercegovačkom društvu, a njihov aktivizam ogleda se u stalnom monitoringu rada izabranih vlasti i pritisku na njih da izvršavaju svoja predizborna obećanja i rade u skladu sa konkretnim zahtjevima i očekivanjima građana BiH rješavajući tešku ekonomsku i socijalnu situaciju u kojoj se oni nalaze. Također, kao jedan od svojih glavnih zadataka u daljem radu, nosioci civilne inicijative **GROZD** vide nastavak izgradnje samoodržive institucionalne infrastrukture bosanskohercegovačkog civilnog društva, što je preuslov da različite građanske inicijative mogu vršiti stalni pritisak na novoizabrane organe vlasti kako bi došlo do pozitivnih pomaka u društvu.

Procjena razvoja demokratije u Bosni i Hercegovini

FOD BiH je tokom 2005. godine sproveo istraživanje kojim smo željeli ustanoviti koliko je Bosna i Hercegovina zaista demokratska u praksi, šta je to što je do sada urađeno u nizu sfera društvenog života, a koji je put još pred nama. Jednostavno, željeli smo ponuditi odgovor na pitanje koliko se daleko odmaklo od minimalnog zahtjeva za usvajanje forme izborne demokratije do istinskog zaživljavanja "demokratskog duha" u BiH.

Slijedeći metodologiju Međunarodnog instituta za demokratiju i podršku izbornom procesu iz Štokholma - IDEA, razvili smo okvir za procjenu demokratije u BiH koji se sastojao iz 14 sekcija/tema grupisanih u tzv. 4 stuba demokratije: Državljanstvo, zakon i prava; Predstavnička i odgovorna vlast; Civilno društvo i politička participacija; Međunarodne dimenzije demokratije. Rezultati istraživanja nude podatke o stanju građanskih i političkih prava, ulogama političkih stranaka u demokratskim procesima u BiH, procjenu o tome koliko su izbori u BiH slobodni i fer, o civilnoj kontroli nad vojskom i policijom, o efikasnosti i odgovornosti vlade u BiH, o medijima i njihovo ulozi u bh demokratiji, o rasprostranjenosti korupcije, o procesima decentralizacije u strukturi države, te drugim temama koje čine osnovne prepostavke demokratskog društva.

Sve dosadašnje procjene i izveštaje ove vrste u BiH radile su međunarodne organizacije, stoga smo se mi u FOD-u opredjelili da projekt **"Procjena razvoja demokratije u BiH"** u cijelosti radimo sa lokalnim ekspertima, te da publikovanjem finalnog izveštaja ponudimo javnosti prvi lokalni odgovor na pitanja o demokratskom razvoju BiH. Izveštaj potpisuje 14 autora-istraživača, a na istraživanju koje je trajalo godinu dana radilo je oko 120 lokalnih eksperata iz različitih oblasti.

Kao nastavak ovog projekta FOD BiH je pokrenuo web magazin **"Puls demokratije"** (www.pulsdemokratije.ba), zamišljen kao "zajednica - neistomišljenika" čiji je cilj održati kontinuitet argumentovane debate o svim značajnim političkim pitanjima danas u Bosni i Hercegovini.

Među nama / Inter Nos

Kroz program Civilno društvo tokom 2005. godine nastavili smo podržavati projekat **"Među nama"** izdavačke kuće *Bybook* koji je započet 2004. godine sa ciljem pokretanja javnog kritičkog dijaloga i otvaranja javnog prostora za konstruktivan dijalog o bitnim pitanjima i društvenim problemima bosanskohercegovačkog društva. Suštinska namjera projekta da promovira "konstruktivno neslaganje" i da razbije dosta uvriježenu praksu poštivanja "intelektualnih autoriteta", koja često zatvara mogućnost istinskog dijaloga unutar određenih krugova, imala je za rezultat dvije serije javnih razgovora na temu "Kako promijeniti BiH?" i "Građanske incijative". Jedan od najbitnijih uspjeha dvogodišnjeg programa **"Među nama"** je pomak u kvaliteti javnog dijaloga čija suština leži u jasnoj programskoj orientaciji i striknim zahtjevima koje su urednici programa stavljali pred sve učesnike - stalno insistiranje da se teorijski uvidi intelektualaca konkretiziraju u kontekstu bosanskohercegovačke stvarnosti, odnosno da se konkretna iskustva teoretičaraju i stavljaju u jedan širi intelektualni kontekst, kako bi se izbjegla općeprihvaćena praksa učesnika javnog dijaloga u BiH da izbjegavaju izricanje jasnih sudova i konkretnih rješenja određenih pitanja. Program je, ovakvom koncepcijom, napravio značajan korak u razvoju istinskog, demokratskog javnog dijaloga u BiH i zato je privukao pažnju ne samo intelektualne javnosti i medija, već i mladih, prvenstveno studenata, koji obično ostaju po strani u bh javnom dijalogu, rezervisanom za etablirane intelektualce starije generacije.

Posebnu vrijednost *Procjene razvoja demokracije* predstavlja u svakoj stavci izloženi materijal o normativnom uređenju određenog segmenta gradnje demokracije. Već to ovaj obimni spis pretvara u dragocjen materijal u koji su povezani instruktivni i kritički prikazi najvažnijih zakonskih i pravnih dokumenata. U jednom zborniku imamo na koncizan i meritoran način izloženu i sinoptički povezanu svu normativnu stvarnost našeg društva!

Ugo Vlašavljević, recenzija projekta
Procjena razvoja demokratije u BiH

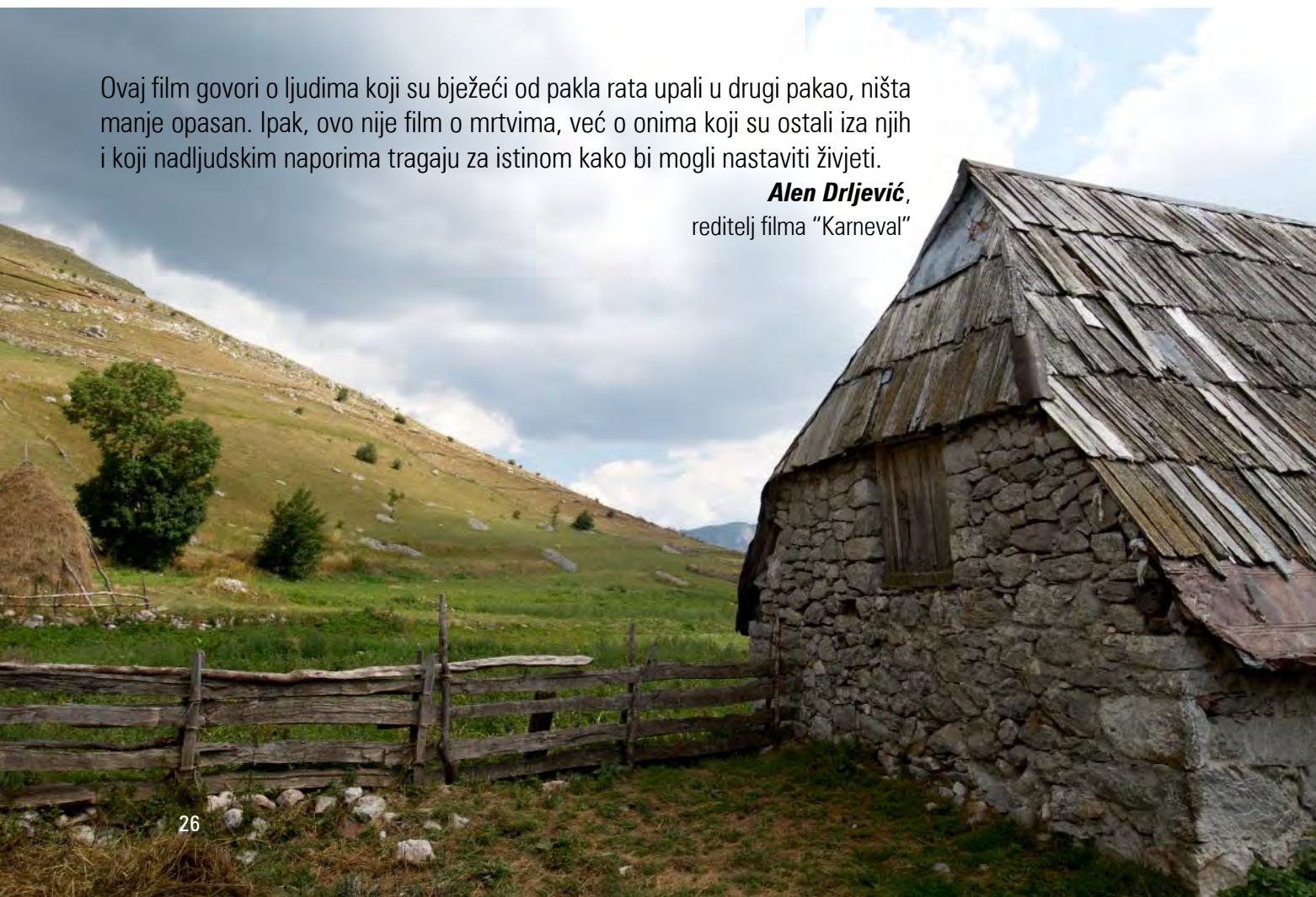
Dokumentarne priče o ljudskim pravima

Mediacentar Sarajevo pokrenuo je 2006. godine projekat pod nazivom "**Dokumentarne priče o ljudskim pravima**" čija je primarna namjera promocija slobode izražavanja, borba protiv diskriminacije i promocija suživota kroz produkciju dokumentarnih filmova koji svjedoče o karakterističnim i svuda prisutnim problemima kršenja ljudskih prava u BiH, ali i cijeloj regiji zemalja bivše Jugoslavije. Projekat je pokrenut sa idejom da se kroz produkciju i prikazivanje ovih filmova najširoj javnosti približi problematika ljudskih prava i njihovog kršenja, te da se pokrene dijalog o problemima manjina, diskriminacije po raznim osnovama, ali i pitanju ratnih zločina i procesu pomirenja. "**Dokumentarne priče o ljudskim pravima**" je regionalni projekat koji pored *Mediacentra* obuhvata i partnera u Crnoj Gori i Hrvatskoj - producijsku kuću *Obala* iz Podgorice i producijsku kuću *Factum* iz Zagreba, a podrazumijeva koproducijsku saradnju partnera u radu na četiri filma. Projektom su obuhvaćene i različite nevladine organizacije iz sve tri zemlje koje se bave ljudskim pravima - njihov dugogodišnji rad je osnova za filmska istraživanja, a filmovi koji nastanu iz projekta biti će im dostupni potpuno besplatno za prikazivanja u svrhu promocije ljudskih prava i edukacije u toj oblasti.

FOD BiH opredijelio se podržati ovaj projekat jer je on velikim dijelom usmjeren i na iznimno značajne aktivnosti promocije tematike ljudskih prava, pokretanja javnog dijaloga oko tema koje filmovi tretiraju, medijskog predstavljanja autora - što sve predstavlja značajan pomak u pristupu problematiziranja ljudskih prava u regionu, ali i značajan pomak u TV i filmskoj produkciji generalno. Da je naše opredjeljenje bilo ispravno, potvrđio je već prvi od četiri filma koji je završen u 2006. godini u produkciji *Mediacentra Sarajevo*.

Ovaj film govori o ljudima koji su bježeći od pakla rata upali u drugi pakao, ništa manje opasan. Ipak, ovo nije film o mrtvima, već o onima koji su ostali iza njih i koji nadljudskim naporima tragaju za istinom kako bi mogli nastaviti živjeti.

Alen Drljević,
reditelj filma "Karneval"

"**Karneval**", reditelja Alena Drljevića, napravljen po knjizi novinara i publiciste Šekija Radončića "Kobna sloboda", govori o izbjeglicama iz BiH koje su se za vrijeme rata skrivali u Crnoj Gori i koje je tamošnja policija protjerala i deportovala nazad u BiH, nakon čega su svi nestali i ubijeni, a neki od njih ni danas nisu nađeni. Svoje prvo prikazivanje film je imao na Sarajevo Film Festivalu 2006. godine, gdje je otvorio Regionalni dokumentarni program, a po glasovima publike dospio je na drugo mjesto, što je prvi put da jedan dokumentarni film dospije na tako visoko mjesto u konkurenciji koja podrazumijeva sve programe festivala. Svjetska premijera "**Karnevala**" bila je na festivalu IDFA 2006. u Amsterdamu, gdje je film imao pet prikazivanja, a bio je i dio programa pod nazivom "Movies that matter" i prvi je bosanskohercegovački film prikazan na ovom najpoznatijem festivalu dokumentarnog filma. Predprodukcija ostala tri filma projekta "**Dokumentarne priče o ljudskim pravima**" započeta je u 2006. godini - scenariji za filme u produkciji *Factuma* i *Obale* odabrani su u decembru, dok je scenarij za drugi film *Mediacentra* u fazi selekcije.

ACIPS Centar za istraživanje politika

Neupitna je činjenica da se u BiH javni poslovi na različitim nivoima vode na načine koji su vrlo udaljeni od onoga što se danas smatra ozbilnjim procesom donošenja odluka. Umjesto racionalnog sagledavanja društvenih interesa u procesu donošenja odluka, u BiH još uvek preovladavaju lični ili parcijalni politički interes ili pak praksa nametanja odluka koje za vlasti u BiH donose međunarodni faktori. Bosni i Hercegovini su akutno potrebne procedure odlučivanja koje se baziraju na tzv. "istraživanju politika" i na tom planu FOD BiH je odlučio podržati ustanovljenje **ACIPS Centra za istraživanje politika** (Alumni organizacije Centra za interdisciplinarnе postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu).

Strateški ciljevi Centra su identifikacija najvažnijih izazova vezanih za proces Europskih integracija, posebno vezanih za ekonomski aspekt EU integracija, i kroz nezavisna i visokokvalitetna istraživanja ponuditi rješenja koja su primjenjiva u BiH.

Prva studija koju je centar odlučio raditi je "**Kreiranje optimalne strukture za absorpciju EU fondova u BiH**", a u decembru 2006. godine, u suradnji sa Direkcijom za evropske integracije Vijeća ministara BiH, Institutom Svjetske banke, Uredom Svjetske banke u BiH i Delegacijom Evropske komisije u BiH, Centar je organizovao i seminar „**Jačanje Vladinih kapaciteta za pripremu Državnog razvojnog plana za Bosnu i Hercegovinu**“. Seminar je obuhvatio analizu iskustava Turske, Latvije i Bugarske u izradi i implementaciji Državnog razvojnog plana i analizu iskustava vezanih za proces izrade i implementiranja Srednjoročne razvojne strategije u BiH, stavljajući naglasak na najznačajnija pitanja koja su od suštinskog značaja za proces kreiranja Državnog razvojnog plana za Bosnu i Hercegovinu. Na seminaru je prezentirana i studija „Model za razvoj apsorpcionih kapaciteta prepristupnih fondova Evropske unije u Bosni i Hercegovini“.

Roma program

Ida smo pokretali Roma program u FOD-u BiH situaciju sa kojom smo se sreli karakterisao je sa jedne strane relativno značajan broj udruženja i inicijativa unutar romske populacije u BiH, ali istovremeno i velika ograničenja i limitiranost kapaciteta ovih inicijativa da djeluju koordinirano i van okvira pojedinačnih akcija humanitarnog karaktera i kratkoročnih apela za pomoć. U udruženjima je apsolutno preovladavao utjecaj aktivista i lidera srednje i starije generacije, moglo se lako uočiti veliko ogorčenje i razočaranost odnosom šireg društvenog okruženja prema problemima sa kojima je romska populacija suočena, ali, uprkos tome, bila je evidentna jedna, gotovo začuđujuća, volja i entuzijazam kod određenog broja aktivista da se učini neki preokret, prije svega unutar samoga romskog organiziranja. To nas je konačno i opredijelilo da naš program zasnujemo na aktivnostima koje će sistematski i dugoročno jačati kapacitete romskog nevladinog sektora unutar kojeg ideje "civilnoga društva" i "trećega sektora" uglavnom nisu bile najbolje shvaćene. Naš program zasnovali smo na ideji da napravimo svojevrsni "paradigmatski zakret" u romskom građanskom organizovanju na način da preovlađujuću "humanitarnu paradigu" zamjenimo "civilnom paradigmom". Naša namjera pri tome nije da suspendujemo "humanitarnu funkciju" njihovog aktivizma, već da samo doprinesemo njihovom razvoju i razumijevanju romskih udruženja kao građanskog aktivizma u punom smislu te riječi.

Zato smo od 2001. godine svoj Roma program zasnovali na sistematičnom i dugoročnom projektu **"Jačanje kapaciteta romskog udruživanja"** kojem je cilj da romskim organizacijama i aktivistima u BiH pruži znanje i vještine za formulaciju i zastupanje najšireg dijapazona njihovih potreba i interesa, od zahtjeva za poboljšanje osnovnih životnih uvjeta, do zahtjeva za ostvarivanjem svih ljudskih i građanskih prava. Ovakim rafiniranjem romskoga nevladinog sektora i njegovim uključivanjem u širi

proces izgradnje struktura civilnog društva u BiH, uvjereni smo da pomažemo uspostavu osnovnih mehanizama integracije Roma u bosanskohercegovačko društvo i to na način gdje su Romi aktivni subjekt toga procesa.

Roma program uključuje aktivnosti edukacije i treninga, asistencije pri osmišljavanju i izradi projekata kako za FOD BiH, tako i za druge donatore, monitoring i asistenciju u realizaciji projekata koji su dobili podršku FOD-a BiH, stalni konsalting u vezi sa različitim problemima sa kojima se udruženja susreću, kontinuirano istraživanje generalne situacije romskog organiziranja, kao i informisanje unutar romskog organiziranja i prema širem okruženju. Naš glavni implementacioni partner u ovome dugogodišnjem poduhvatu je nevladina organizacija *Budi moj prijatelj* iz Sarajeva.

Tokom protekle dvije godine FOD BiH je konstantno poticao i ohrabrivao demokratsko strukturiranje romskog građanskog udruživanja. Na svaki raspoloživi način nastojimo doprinijeti jačanju samih lokalnih organizacija (kojih danas u BiH, prema nekim procjenama ima oko 50), romskih resursnih centara, te *Vijeće Roma BiH*. Na ovom planu ima još mnogo da se učini, ali čini se da je opravdano zaključiti da je ostvaren značajan progres i da je "tačka poslije koje nema povratka na staro" - predena.

Pored ostalog, ovo svakako znači da vrijeme tutorisanja Roma, sa različitih strana, sada sigurno prolazi, kao što prolazi i vrijeme unutarnjeg autokratizma u romskom organiziranju.

Romski regionalni resursni centri - Tuzla i Kakanj

Jedna od ključnih stvari što odlikuju protekli dvogodišnji period je razvoj dva romska regionalna resursna centra, u Tuzli i Kaknju, i njihovo definitivno ustoličenje unutar aktuelne strukture romskog organiziranja. Lokalne organizacije *Udruženje Rom* iz Živinica, te *Udruženje Omladinska romska inicijativa* iz Kaknja su logistička podrška za resursne centre, a aktivisti ovih lokalnih organizacija vode Centre. Centri rade na osnovnu planove aktivnosti koje su definirali uz podršku organizacije *Budi moj prijatelj*, a ciljevi njihovog rada su:

- razvijanje svijesti u romskim zajednicama o značaju samoorganiziranja
- jačanje učešća mlađih u romskom civilnom organiziranju
- izgradnja koalicionog nastupanja kao ključnog za jačanje romskog reprezentiranja u društvu
- prenošenje znanja i vještina od izraslijih organizacija prema novoosnovanim i slabije razvijenim
- obezbjeđivanje pristupa minimumu potrebnih tehničkih uvjeta za sve organizacije okupljene oko ovih centara

Rad centara već je polučio vidljive promjene u ukupnom djelovanju u romskom trećem sektoru. *Resursni centar Tuzla*, koji okuplja trinaest romskih nevladinih organizacija, svojim je aktivnostima uspio skrenuti pažnju kantonalnih vlasti na jedan od gorućih problema romske populacije - obrazovanje romske djece, što je rezultovalo i da se pri Ministarstvu obrazovanja Tuzlanskog kantona otvorio mjesto referenta koji je nadležan za pitanja obrazovanja romske djece. Zajedničke civilne akcije romskih udruženja kojima je ukazivano na ove probleme značajno su popraćene i u medijima što dodatno pokazuje da su centri stvorili prepostavke za istinsko koaliciono zastupanje svojih interesa.

Resursni centar Kakanj je svoje aktivnosti, osim na umrežavanje i jačanje veza između četrnaest organizacija - članica centra, usmjerio i jednim dijelom na razvoj kadra koji vodi romska udruženja, organizujući različite radionice i programe treninga.

Lijepo je ići u školu, ali nemam nikoga u porodici ko bi me probudio ujutro. Moja mama ide raditi na pijacu u četiri sata ujutro, pa često prespavam. Kada se probudim, već je kasno i bude me stid tako kasno ući u razred. Ali neću prestati ići u školu, pa ću tražiti od mame da mi kupi sat.

(*Romski dječak star 10 godina, učenik prvog razreda*)

Magazin Dani, iz teksta Emira Imamovića "Romi u BiH - Najnesretniji među nama"

Vijeće Roma BiH

Open Society Institute iz Budimpešte dao je prije četiri godine ključnu podršku ustanovljenju Vijeća Roma BiH kao krovnoj instituciji romskog civilnog organiziranja u BiH koja svojom participacijom u Odboru za romska pitanja pri Vijeću ministara Bosne i Hercegovine, predstavlja ključnu instancu generalnog romskog reprezentiranja. Obezbeđujući osnovna sredstva za funkcioniranje Vijeća, FOD BiH je u protekle dvije godine nastavio pružati i moralnu i materijalnu podršku njegovom radu, a opredijelili smo se podržati i realizaciju „**Projekta socijalnog istraživanja**“ Vijeća Roma BiH.

„**Projekat socijalnog istraživanja**“ podrazumijeva anketiranje i analizu socio-ekonomskog statusa Roma u 16 romskih zajednica u BiH, sa ciljem da se prikupe sveobuhvatne informacije o broju Roma koji žive u BiH, njihovom statusu i generalnim uvjetima života i načinima kršenja njihovih ljudskih prava, kako bi se obezbijedile tačne i pouzdane informacije za buduće aktivnosti vladinog i nevladinog sektora i u konačnici se doprinijelo promjeni politike prema Romima i poboljšanju njihovog položaja. Projekat je zamišljen tako da se u realizaciju istraživanja na terenu uključe romski aktivisti koji bi prošli posebnu obuku za taj angažman, a kao partner u projektu odabrana je istraživačka agencija Prism istraživanja iz Sarajeva koja je radila na razvoju metodologije rada, te educiranju romskih aktivista za rad na terenu. Istraživanjem se željelo utvrditi: broj Roma koji žive u područjima obuhvaćenim istraživanjem, podaci o posjedovanju identifikacijskih dokumenata, podaci koji se odnose na imovinsko-pravna pitanja, obrazovni status, pravni status (broj izbjeglih i raseljenih lica), broj zaposlenih i zdravstveno osiguranih Roma, broj demobilisanih boraca, ratnih vojnih invalida, civilnih žrtava rata, te broj nestalih u periodu 1992-1995 u okviru Romske populacije.

Rezultati istraživanja, projektna publikacija i CD biti će objavljeni u 2007. godini.

Romi i obrazovanje

U svom dosadašnjem bavljenju statusom romske populacije u Bosni i Hercegovini, FOD BiH je kontinuirano poklanjao posebnu pažnju problemima uključivanja Roma u sistem obrazovanja. Sa 2005. godinom FOD BiH je u saradnji sa Fondacijom „Obrazovanje gradi BiH“, pokrenuo i finansirao projekt „*S obrazovanjem u budućnost*“ ciji je cilj podrška redovnom školovanju romske nacionalne manjine kroz program stipendiranja u srednjem i visokom obrazovanju. U školskoj 2005/2006 godini stipendirali smo 60 kandidata, dok smo u 2006/2007 godini podržali školovanje 76 kandidata.

Pored programa stipendiranja FOD BiH je podržao i nekoliko projekata romskih udruženja koji su usmjereni na podizanje svijesti i roditelja i djece u romskoj populaciji o važnosti obrazovanja, te koji su direktnim aktivnostima doprinijeli povećanju broja romske djece koja pohađaju škole i njihovom uspješnijem uključivanju u obrazovni sistem. Kroz projekte u oblasti obrazovanja aktivno smo podržavali i programe koji promoviraju romsku tradiciju, kulturu i jezik, te koji u svojim aktivnostima imaju uključene kurseve romskog jezika, folklorne aktivnosti i slično.

Podržali smo *Romano centar* iz Tuzle koji je u 2006. godini pokrenuo projekt „**Otrgnuto od zaborava**“ sa ciljem da upozna djecu i odrasle Rome sa romskim jezikom, tradicijom i kulturom. Naime, mnogi pripadnici ove populacije u BiH, pogotovo mlađe generacije, ne poznaju romski jezik koji je osnovni nositelj njihove kulture i običaja, a poznavanje običaja izrazito je limitirano, bez postojanja svijesti o značaju njenog očuvanja. Kroz ovaj projekat primarno su organizirani kursevi romskog jezika za tridesetoro pripadnika romske zajednice, kako djece tako i odraslih, kojima bi se kroz ovu vrstu edukacije omogućilo upoznavanje sa kulturom i jezikom, te se na taj način otvorio put za dalju afirmaciju kulturnih vrijednosti i promociju programa za njihovo očuvanje.

Jačanje kapaciteta romskog udruživanja - podrška projektima romskih udruženja

Kroz program „**Jačanja kapaciteta romskog udruživanja**“ svake godine niz romskih udruženja konceptualizira, izradi i kroz apliciranje za grantove realizira konkretne projekte u oblastima koji se pored programa uključivanja romske djece u obrazovni sistem i očuvanja i razvijanja romske kulture i tradicije, bave i problemima ostvarivanja ljudskih prava, ekologije i poboljšanja uslova života, različitih edukativnih kurseva (kompjuteri, strani jezik, zanati, zdravstvena kultura...), te regionalnog međuromskog povezivanja.

U protekle dvije godine podržali smo nekoliko inicijativa koje su za cilj imale afirmaciju prava žena Romkinja i borbu protiv nasilja u romskim porodicama koje je, prema raspoloživim podacima, iznimno raširena pojava u BiH. Romkinje žive u izrazito patrijarhalnim zajednicama gdje je veoma česta pojava da se žene smatraju vlasništvom muškaraca, njihovih očeva ili muževa, a običajna prava snažnija su od formalnih zakona u BiH. Tako je nerijetka pojava da je udaja u stvari prodaja maloljetnih djevojčica budućim muževima, da Romkinje prvu djecu rađaju već kao tinejdžerke prije nego postanu i punoljetne i da su lišene prava odlučivanja o planiranju porodice, te da se psihičko i fizičko zlostavljanje smatra „prirodim pravom“ muških članova obitelji nad ženama.

Omladinska romska inicijativa pokrenula je četveromjesečni projekat „**Ravnopravnost žene Romkinje**“ na području opštine Kakanj koji je FOD BiH podržao u 2006. godini. Aktivnosti projekta bile su usmjerene na edukaciju žena i muškaraca Roma o planiranju porodice, kontroli rađanja, ljudskim, posebno ženskim pravima, te pravu na izbor partnera, kako bi se radilo na podizanju svijesti o pravima žena i jednakopravnosti spolova i time poboljšao kvalitet života Romkinja.

Problem ostvarivanja osnovnih građanskih i ljudskih prava Roma u BiH jedan je od gorućih u BiH. Prema podacima romskih udruženja većina pripadnika ove manjine ne posjeduje lična dokumenta, a rođenje romske djece često se ne prijavljuje u matične opštinske urede, što u konačnici uzrokuje potpunu obespravljenost i potpuno pogrešne podatke o broju Roma koji žive u BiH.

Udruženje Sretni Romi implementiralo je uz našu podršku projekat pod nazivom „**Aktivno učešće Roma u društvenim tokovima i integracija u civilno društvo Tuzlanskog kantona**“ sa ciljem da se mladi educiraju o sistemu zaštite ljudskih prava, prava manjina, ženskih prava i prava djece, odnosno da se mladoj romskoj populaciji pruže osnovne informacije o njihovim građanskim pravima i načinima njihove realizacije u BiH. Ove aktivnosti su bile usmjerene na educiranje Roma koje bi doprinijelo poznavanju sistema i načina evidencije novorođenčadi, poznavanju načina registrovanja na biroima za zapošljavanje i ostvarivanja prava nezaposlenih Roma, ostvarivanja prava Roma na socijalnu zaštitu, kao i na upoznavanje sa radom, nadležnostima, obavezama i odgovornostima opštinskih i kantonalnih javnih službi.

„Naš glas vrijedi“ - Romi kao dio pokreta GROZD

Izbori 2006. godine prošli su u znaku vrlo značajnih pomaka u ukupnom civilnom aktivizmu u Bosni i Hercegovini, a osnovu građanskog aktivizma činio je pokret Građanskog organizovanja za demokratiju - GROZD. U ovaj pokret, koji ima za cilj umrežavanje organizacija civilnog društva i građana u svrhu utjecaja i pritiska na izabrane vlasti BiH da rade na sistematskom rješavanju ključnih pitanja

za život građana BiH (pitanja kao što su siromaštvo, zdravstveni i penzioni fondovi, nezaposlenost, visoko obrazovanje i drugo), odnosno na generalnom poboljšanju uvjeta života u BiH, uključile su se i romske nevladine organizacije. Svoje učešće u ovoj velikoj bosansko-hercegovačkoj građanskoj koaliciji Romi su ostvarili su kroz projekt „**Naš glas vrijedi**“ oko kojeg je stvorena do sada najveća romska civilna koalicija u BiH. Ključnu organizacionu ulogu u projektu odigrali su romski resursni centri i Vijeće Roma BiH. Kulminacija akcije bila je prezentacija posebnog dokumenta sa formulisanim očekivanjima Romske populacije za one koji, nakon Izbora 2006., dođu na vlast u BiH. Projekat je koordinirala organizacija *Budi moj prijatelj*, a pored FOD-a BiH projekat su podržali i Centri civilnih inicijativa.

lako su rezultati samo ova dva istraživanja, objavljeni u ovoj publikaciji dovoljna da opravdaju uloženi trud, napor i rad, postoji i daleko veća i značajnija dobrobit rada i postojanja organizacija kao što je udruženje „Budi moj prijatelj“. Ona se ogleda u edukaciji koja će na kraju, putem predstavnika romskih udruženja, osposobiti same Rome u BiH da postanu aktivni zagovarači sposobni da mijenjaju kvalitet života populacije kojoj pripadaju.

Šećko Bajić, PR pokreta GROZD
Umjesto predgovora u publikaciji Naš glas vrijedi 2006.

Javnu upravu i administraciju u BiH karakteriše nezadovoljavajuća efikasnost i izuzetno kompleksna struktura proizašla iz dejtonskih rješenja, dok reforma javne uprave, koja se sprovodi u BiH, ne samo da ide sporo, već je i upitno koliko je kvalitetno i strateški osmišljena u pojedinim segmentima, pogotovo pitanjima funkcionalne i fiskalne decentralizacije. Naime, jasno je vidljiva tendencija da se reforma provodi "odozgo prema dole", te da se onaj dio javne uprave koji je najbliži građanima, lokalna samouprava, najčešće razmatra samo usputno, bez stvarnog fokusa na izgradnju ovog nivoa vlasti kao jednog od ključnih stubova istinske demokratije u BiH.

U protekле dvije godine dva su ključna događaja obilježila proces reforme javne uprave -napravljena je i usvojena državna Strategija reforme javne uprave za BiH, a napravljen je i strateški dokument za reformu lokalne samouprave, koji je u procesu usvajanja u oba entiteta u BiH. Ono što je indikativno je da su za proces razvoja državne strategije, iako je cijeli proces vodio Ured koordinatora reforme javne uprave, ključni akteri bili međunarodni eksperți, te da je i ova reforma, kao i većina drugih uveliko ovisna o međunarodnoj ekspertizi, podršci, pa i "pritisku izvana", dok je u razvoju strategije lokalne samouprave pristup bio upravo suprotan - bosanskohercegovački stručnjaci i predstavnici lokalnih samouprava vodili su proces razvoja strategije, a umjesto "pritiska izvana" princip rada bio je "odozdo prema gore".

Uvjereni da je efikasna, moderna, savremena i transparentna lokalna samouprava jedan od ključnih preduvjeta transformacije bosanskohercegovačke javne administracije iz glomaznog i birokratskog aparata u demokratički korisnički orijentisan servis građanima, a zabrinuti tendencijama da se reforma provodi u smjeru centralizacije nadležnosti, bez ozbiljnije političke spremnosti da se osnovna načela Evropske povelje o lokalnoj samoupravi (koje je BiH potpisnica od 2002. godine) sprovedu u praksi,

FOD BiH se u protekle dvije godine opredjelio da svojom podrškom pomogne proces strateškog razvoja i reforme lokalne samouprave koja će u partnerstvu sa privatnim, nevladnim sektorom i građanima raditi na podizanju kvaliteta života u lokalnoj zajednici. Naš fokus usmjerili smo na pitanja decentralizacije u izgradnji demokratskog društva i zato smo se odlučili da projekti lokalne uprave FOD-a BiH budu primarno usmjereni na osnaživanje uloge domaćih vodećih snaga i unapređivanje postojećih politika i praksi, te da nastavimo raditi u smjeru kreiranja strateških rješenja na lokalnom nivou.

Jedna od programskih orientacija FOD-a u oblasti lokalne uprave je i direktna podrška u podizanju kvaliteta usluga lokalnih administracija. Nakon što smo u prethodnim godinama radili na uvođenju sistema upravljanja kvalitetom, logičnim korakom dalje u 2005/2006 godini činio nam se projekt uvođenja metodologije za samoevaluaciju lokalnih administracija - tzv. CAF model.

Pored toga, imajući u vidu da su pojedine lokalne administracije u BiH napravile izuzetan pomak u unapređenju svojih praksi, da je razmjena iskustava i dobrih praksi jedan od načina kako da se direktno podrži proces unapređenja restrukturiranja ovog nivoa administracije, te da je izuzetno povećan interes lokalnih zajednica u BiH za program promocije dobrih praksi koji smo prvi puta sproveli u 2003/2004 godini, opredjelili smo se da i tokom 2005/2006 godine nastavimo sa ovim aktivnostima.

Ovakvim pristupom projektima podrške lokalnoj upravi koji u fokus stavljuju bosanskohercegovačku ekspertizu, pozitvna i efikasna "domaća" iskustva i rješenja, FOD BiH želi omogućiti da jedan segment razvoja BiH bude u najvećoj mogućoj mjeri djelo same BiH, jer smo uvjereni da istinska demokratija i održivi razvoj moraju i mogu doći "iznutra".

Strategija razvoja lokalne samouprave u BiH

Kako bi se složena pitanja decentralizacije aktualizovala i dobila odgovarajući tretman, FOD BiH je pokrenuo inicijativu, a potom podržao vodeće opštine u BiH, domaće nevladine organizacije, kao i najzainteresovanije domaće stručnjake, da kreiraju Partnersku grupu za razvoj lokalne samouprave u BiH. Ova je Partnerska grupa odigrala ključnu ulogu u cijelom procesu dizajniranja, aktualizacije i usvajanja strateškog dokumenta. Shvatajući značaj započetog procesa, tokom vremena su se dvije entitetske asocijacije gradova i opština u BiH pridružile radu Partnerske grupe, a u isto vrijeme formiran je i Ekspertni tim, u potpunosti sačinjen od domaćih stručnjaka i praktičara koji su ostvarili zavidne rezultate u promovisanju i unapređenju lokalne uprave i samouprave u BiH.

Kao konačni rezultat kreirana je *Strategija razvoja lokalne samouprave u BiH* koja predstavlja prvi sveobuhvatan i izvrsno strukturiran dokument koji postavlja osnove za uspješno unapređenje i razvoj lokalne samouprave, te razvoj lokalnih zajednica. Ona također predstavlja dobru platformu za objedinjivanje značajnog broja inicijativa u strukturiranu cjelinu, omogućavajući njihovu integraciju i dajući im krajnji smisao kroz sljedeće jasno definisane strateške orientacije u razvoju lokalne samouprave:

- suštinska i istovremena funkcionalna i fiskalna decentralizacija
- osiguranje modernog vođstva, kompetentnog i motivisanog osoblja
- bitno unaprijeđen kvalitet i ekonomičnost usluga
- povećanje direktnog učešća građana i organizacija civilnog društva u javnim poslovima
- partnerstvo i odgovornost svih nivoa vlasti i produktivna međusobna saradnja lokalnih jedinica, sa aktivnim učešćem u regionalnim mrežama i inicijativama

Nova lokalna samouprava, koju ova strategija postavlja u horizont 2020. godine, predstavlja takvu lokalnu vlast koja treba da omogućava aktivnim i organizovanim građanima da izaberu sposobnu i odgovornu vlast sa kojom, u partnerstvu, efektivno i efikasno, upravljaju razvojem svoje lokalne zajednice. Misija joj je zadovoljenje potreba građana i stalno unapređenje kvaliteta života u lokalnoj zajednici i ona će biti sinonim za odgovorno i proaktivno upravljanje lokalnim razvojem i lokalnim poslovima, na principima Evropske povelje o lokalnoj samoupravi. Takva sposobna i odgovorna lokalna vlast ostvaruje partnerstvo sa privatnim i nevladinskim sektorom i produktivno sarađuje sa drugim nivoima vlasti i drugim lokalnim jedinicama u zemlji i regionu. Na ovaj način se ostvaruje ideja nove lokalne samouprave u BiH, čije ključne vrijednosti predstavljaju otvorenost i nova politička kultura u ambijentu razvijenog civilnog društva.

Proces usvajanja Strategije razvoja lokalne samouprave u BiH je započet kao inicijativa „odozdo prema gore“. Savez gradova i opština Republike Srpske prihvatio je strategiju bez izmjena, kao njihov vlastiti strateški dokument, dok je Ministarstvo Republike Srpske za upravu i lokalnu samoupravu u načelu prihvatiло dokument i odlučilo da ga stavi u parlamentarnu proceduru. Razmatranje i usvajanje Strategije je postavljeno na dnevni red Zajednice gradova i opština Federacije Bosne i Hercegovine, gdje se očekuje praktično isti stav kao i u Republici Srpskoj. Sve strateške ciljeve razvoja lokalne samouprave u BiH prihvatile je i Stalna Konferencija načelnika i civilnog društva u BiH, održana u junu 2006. godine. Sa Koordinatorom za reformu javne uprave (pri Savjetu ministara BiH), predstavnicima Delegacije Evropske komisije u Sarajevu (koja pruža tehničku i finansijsku podršku reformi javne uprave), predstavnicima SIDA-e (jednim od glavnih donatora za reformu javne uprave) i predstavnicima OSCE-a (zaduženim u ime međunarodne zajednice za reformu lokalne uprave) postignuti su preliminarni dogovori o istovremenoj realizaciji i zajedničkoj koordinaciji obje razvojne strategije, i javne uprave i lokalne samouprave. Glavni donatori najobimnijeg projekta podrške unapređenju lokalne uprave u BiH (GAP II), USAID i SIDA, Strategiju praktično već koriste kao polazni dokument za dizajn druge faze ovog projekta. Konačno, i Visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu, Dr. Christian Schwarz-Schilling uputio je pismo podrške predloženoj Strategiji razvoja lokalne samouprave.

Uz podršku FOD-a BiH krajem 2006. godine otpočela je realizacija dva prioriteta fundamentalna projekta identifikovana Strategijom razvoja lokalne samouprave u BiH i to: „**Razvoj modela višetipskih jedinica lokalne samouprave u BiH**“ (funkcionalna decentralizacija) i „**Osiguranje ključnog učešća lokalnih jedinica u raspolažanju lokalnim resursima**“ (fiskalna decentralizacija). Naš partner u implementaciji ova dva projekta, kao i projektu „**Strategija razvoja lokalne samouprave**“ je Agencija za razvoj preduzeća EDA Banja Luka (Enterprise Development Agency).

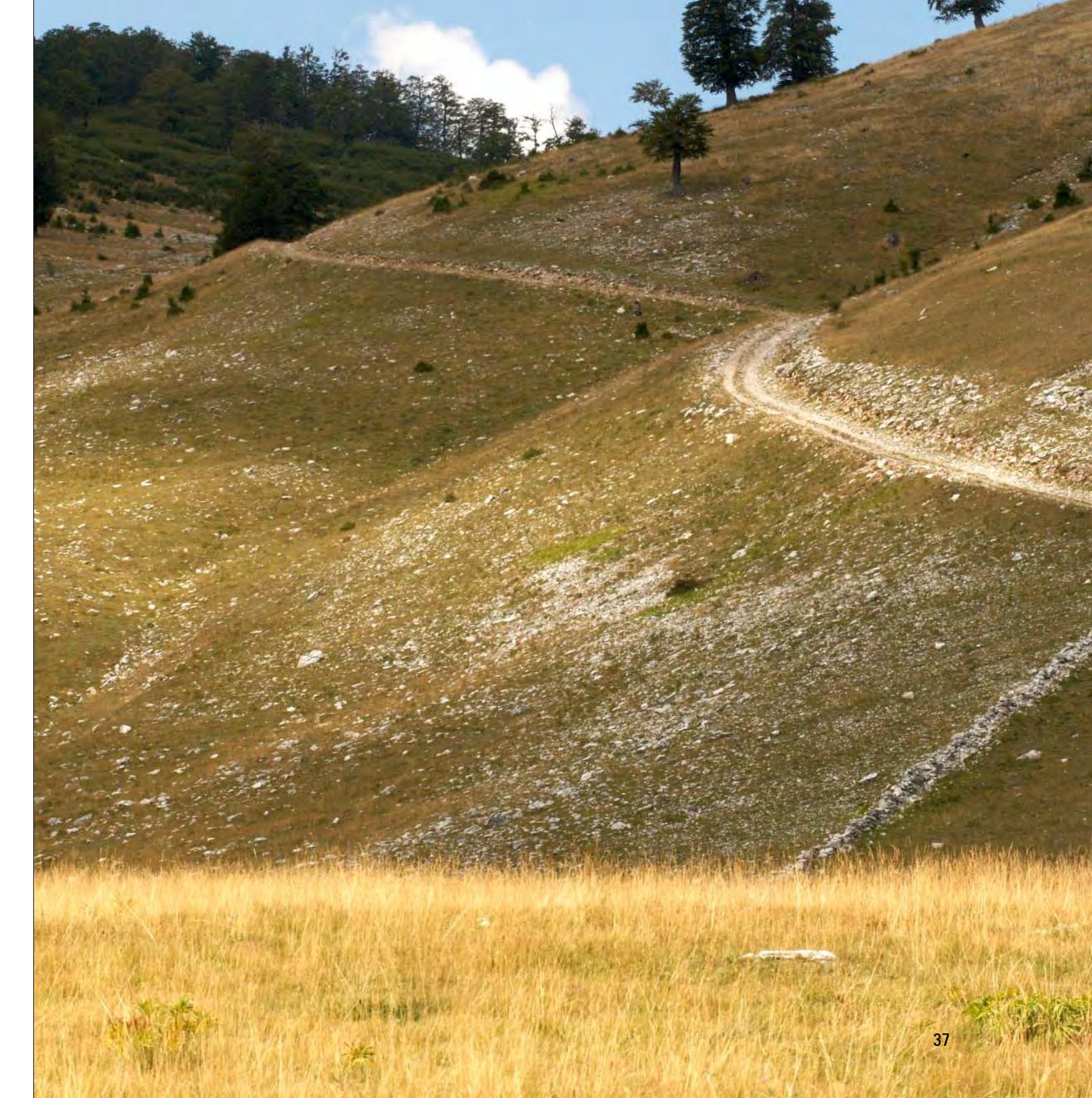
Jačanje građanskog učešća u procesu odlučivanja na lokalnom nivou

Posebna pažnja tokom izrade Strategije posvećena je pitanju održivog građanskog učešća u procesima odlučivanja na lokalnom nivou. U tom smislu FOD BiH je podržao projekat *Centara Civilnih Inicijativa* koji je za cilj imao detaljno istraživanje i analizu prepreka građanskom učešću, te predlaganje mera za njihovo prevazilaženje. Kroz projekat je napravljena detaljna analiza postojećeg pravnog okvira građanskog učešća, istraživani su praktičnog aspekti kojima su definisane mogućnosti učešća, a urađena je i komparativna analiza u tri zemlje - Bugarskoj, Slovačkoj i Poljskoj. Na osnovu rezultata istraživanja definisano je željeno stanje i projekat je rezultirao akcionim planom koji sadrži prijedlog mera za unapređenje građanskog učešća u BiH. Akcioni plan i prijedlozi mera inkorporirani su potom u Strategiju razvoja lokalne samouprave.

Od 2005. godine naša općinska uprava pristupila je samoprocjeni prema **CAF metodologiji** - pionirskom projektu kojim u svoj rad želimo uvesti moderan, savremen pristup u upravljanju kvalitetom, prvenstveno kao oruđem općinskog menadžmenta, odnosno svih osoba u općinskoj upravi koji su članovi CAF tima koji direktno vrši samoprocjenu. Općina Tešanj pristupila je veoma ozbiljno ovom procesu, te je radila sa dva tima sa po 5-6 članova, među kojima ističemo veoma zapaženu aktivnost i lično sudjelovanje Općinskog načelnika.

Ferid Mustafić,

Općina Tešanj – vođa tima za uvođenje CAF metodologije

Uvođenje metodologije za samoevaluaciju lokalnih uprava (CAF model)

Uporedno sa razvojem Strategije, podržali smo uvođenje *CAF* (Common Assessment Framework) metodologije za samoevaluaciju lokalnih administracija u BiH, koju je incijalno razvio Evropski institut za javnu administraciju (EIPA). Suština ove metodologije, koja ima ishodište u konceptu upravljanja kvalitetom Evropske fondacije za upravljanje kvalitetom (EFQM), je kreiranje operativnih preduslova (metodologija i alata) za samoocjenjivanje, poređenje sa drugima i stalno unapređenje personalnih kapaciteta i funkcija. Model je opšte primjenjiv na sve javne ustanove i organizacije na svim nivoima vlasti, a u skladu sa preporukama Evropskog instituta za javnu administraciju, ovaj alat je prilagođen i testiran na 27 opština u BiH kako bi se omogućila njegova brza i laka primjena. Uporedno je kreirana baza podataka dobre lokalne uprave u BiH **IPULS - Informacioni portal uprave i lokalne samouprave. IPULS** prikuplja i nudi najrelevantnije informacije za razvoj i funkcionisanje lokalne uprave i samouprave u BiH - pruža najaktuelnije informacije o dešavanjima u ovoj oblasti, sadrži brojne publikacije u vezi sa razvojem lokalne uprave u BiH i drugim zemljama, predstavlja mjesto na kojem se može naći E-upitnik za samoprocjenjivanje kao osnova za *E-benchmarking* (međusobno poređenje) prema CAF metodologiji.

Kroz kampanju zagovaranja primjene metodologije i alata kreirali smo i jedinstvene standarde dobre lokalne uprave, ali i preporuke za uvođenje na višim nivoima vlasti. Jedan od rezultata projekta je i to je da je Evropski institut za javnu administraciju prepoznao implementatora ovog projekta - agenciju *EDA* iz Banje Luke - kao jedinu referentnu bosanskohercegovačku instituciju za uvođenje i praćenje CAF metodologije u BiH.

Dobre prakse lokalne uprave

FOD BiH je, u suradnji sa *Centrom za promocijom civilnog društva*, odlučio ponoviti projekt „**Izbor najboljih praksi lokalne uprave u BiH**“, koji je prvi puta uspješno realizovan tokom 2003. i 2004. godine. U osnovi projekta se nalazi inicijativa za prikupljanje i razmjenu dobrih praksi lokalne uprave koje su značajno doprinijele povećanju efikasnosti i transparentnosti lokalnih uprava, kao i učešća građana u procesima odlučivanja na lokalnom nivou. Najvažniji motivi za iniciranje projekta bili su:

- Potreba da se pokaže da u BiH postoje sjajna rješenja koja se mogu primijeniti i u drugim sredinama i za koja ne treba trošiti novac organizujući studijska putovanja u druge zemlje.
- Kreativnost i spremnost na različite pristupe u rješavanju problema koji dolaze sa lokalnog nivoa su možda najvažniji izvori i pokretači toliko željenih promjena.
- Razmjena informacija o rješenjima koja su drugi razvili i primijenili stvara odnose saradnje i partnerstva, te utječe na generisanje novih ideja i inicijativa.
- Prikupljanje i razmjena dobrih praksi su, svakako, jeftiniji, brži i manje riskantni nego što bi to bio njihov eksperimentalni razvoj.

Poredeći domete dva izbora/takmičenja koja su do sada provedena u BiH može se zaključiti da je znatno porastao interes opština za učešće (udvostručen je broj prijavljenih opština), dok je evidentan i porast broja kvalitetnih dostavljenih praksi po sva tri zahtjevana kriterija/principa dobre uprave.

Prva nagrada za efikasnost dodijeljena je gradskoj upravi Banje Luke zbog postavljanja novih standarda i novih iskoraka u organizovanju administrativne službe grada. Prva nagrada za transparentnost dodijeljena je opštini Centar Sarajevo zbog samoinicijativnih i inovativnih rješenja vezanih za javnost i transparentnost rada. Prva nagrada za participaciju dodijeljena je opštini Laktaši zbog kre-

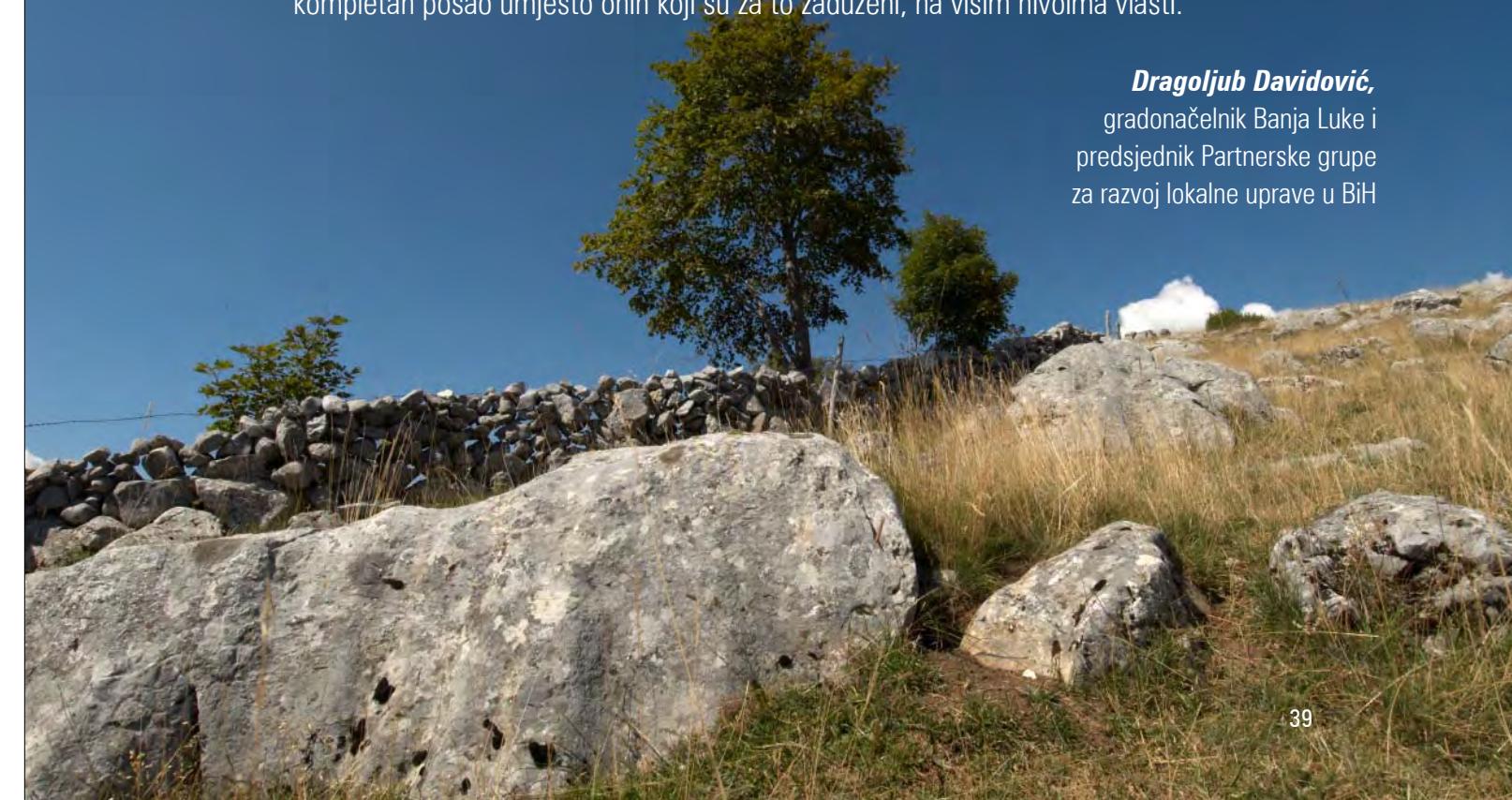
iranja i uvođenja inovativnog modela aktivnog i održivog prisustva mladih u opštinskim poslovima. Najbolje plasirane opštine su nagrađene donacijama za finansiranje sljedećih projekata unapređenja funkcionisanja lokalne uprave:

- Uspostavljanje uslužnog centra Administrativne službe Grada Banja Luka u naselju Borik - 30.000 KM.
- Uspostavljanje sistema upravljanja okolišem po međunarodnom standardu kvaliteta ISO 14001 u opštini Centar Sarajevo - 30.000 KM,
- Unapređenje procesa u administrativnoj službi opštine Prnjavor - 10.000 KM.
- Unapređenje sistema interne komunikacije Gradske uprave Mostara - 10.000 KM.
- Unapređenje informacionog sistema u odjelu za geodetske i imovinske poslove opštine Gračanica - 5.000 KM.
- Izrada multimedijalne i štampane prezentacije opštine Modriča - 5.000 KM.

U cilju pružanja podrške u izgradnji profesionalne i odgovorne javne administracije na lokalnom nivou, kao i promocije primjera pozitivne lične prakse, FOD BiH je također podržao realizaciju projekta „**Izbor najboljih službenika lokalnih administracija u BiH**“. Za najboljeg službenika lokalnih administracija proglašen je Nedim Mujčinović iz opštine Srebrenik, kojem je dodijeljena novčana nagrada u iznosu od 3.000 KM. Ovaj je izbor, na kojem su učestvovali kandidati iz 33 opštine, pokazao da u BiH već postoje opštine u kojima su službenici lokalne administracije na prvo mjesto stavili potrebe korisnika njihovih usluga - građana. One predstavljaju dobar primjer za put kojim trebaju krenuti i drugi u pružanju svojih usluga građanima.

Urađena SWOT analiza lokalne samouprave, na osnovu koje je kreirana strategija razvoja, više od 99% dijagnosticira prave probleme sa kojima se suočava lokalna samouprava u BiH i, istovremeno, otvara prostor za prava rješenja... Mi smo, sa lokalnog nivoa, praktično sami uradili kompletan posao umjesto onih koji su za to zaduženi, na višim nivoima vlasti.

Dragoljub Davidović,
gradonačelnik Banje Luke i
predsjednik Partnerske grupe
za razvoj lokalne uprave u BiH

Program Podrške istraživanjima u oblasti javnih politika

Ono otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika (*Policy Development Fellowship Program*) početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unapređenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuto argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama.

Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživanje i mentorstvo u toku istraživanja, a program je otvoren za sve kandidate koji imaju završen fakultet, sa posebnim fokusom na mlade naučnike, članove nevladinih organizacija koje djeluju u oblasti javnih politika i zagovaranja, ili pak službenike javne administracije u BiH.

Program je koncipiran tako da svi stipendisti na početku svog rada učestvuju u radionici iz oblasti istraživanja javnih politika, dok im se tokom procesa istraživanja organiziraju još dva edukativna programa - radionica na temu analize javnih politika i pisanja, te radionica iz oblasti zagovaranja promjene javnih politika. Kroz cijeli proces istraživanja stipendisti imaju mentora za specifičnu oblast istraživanja, te mentora za istraživačku metodologiju, a rezultat njihovog rada je, pored *policy* studije, i *policy brief* - informativni dokument koji podrazumijeva jasnou prezentaciju preporuka proizašlih iz *policy* studije.

Oblasti koje podržavamo u programu istraživanja javnih politika

Prioritetne oblasti u kojima FOD BiH podržava istraživanja javnih politika su: vrijednosti u obrazovanju, bosanskohercegovačka ekonomija u procesu tranzicije ka EU, transparentnost i odgovornost.

Vrijednosti u obrazovanju

Iako i zakonski okvir obrazovnog sistema u BiH i reformski procesi naglašavaju važnost uključivanja i poštivanja osnovnih principa ljudskih prava i prava na ostvarivanje jednakih mogućnosti za sve u procesu obrazovanja, te navode interkulturne vrijednosti kao temeljne vrijednosti obrazovnog sistema, problem segregacije i etničke podjele i dalje je glavni kamen spoticanja u reformi obrazovanja. Od mnogobrojnih pitanja koje ova problematika otvara, mi u FOD-u BiH opredijelili smo se da Program podrške istraživanjima javnih politika u ovoj oblasti fokusiramo na pitanja:

- Obrazovanje za demokratsko građanstvo u BiH - njegova uloga i utjecaj na obrazovni sistem
- Status Roma i drugih manjina u bosanskohercegovačkom sistemu obrazovanja - jaz između regulative i njene primjene
- Odnos između individualnih prava, religije i školovanja u otvorenom, demokratskom i pluralističkom društvu

BiH ekonomija u procesu tranzicije ka EU

Iako veliki dio reformskih procesa na tzv. evropskom putu BiH čine reforme u oblasti ekonomije, prema izvještaju Evropske komisije za 2005. godinu "bosanskohercegovačka ekonomija samo do određenog stepena operira po principima funkcionalnih tržišnih principa". Specifične teme u okviru ove iznimno aktuelne oblasti za koje smo se u FOD-u opredijelili u proteklom periodu bile su:

- Poduzetništvo i javne politike u oblasti malih i srednjih preduzeća
- Energetska strategija EU i BiH
- Perspektive bosanskohercegovačke poljoprivrede

Transparentnost i odgovornost

Iako su se vlasti BiH obavezale Vijeću za implementaciju mira na sprovedbu reforme javne uprave u BiH, upitno je koliko se zaista odmaklo naprijed u tom procesu, a pitanja o optimizaciji troškova javne administracije u BiH, postojanja institucionalne kontrole nad javnim fondovima, transparentnosti i otvorenosti javnih institucija prema građanima u oblasti javnih politika i procesima donošenja odluka, samo su neka od brojnih tema kojima se istraživanja u ovoj oblasti mogu baviti. Naš fokus primarno je usmjeren na istraživanja javnih politika koja će direktno doprinijeti da BiH ispuni svoje preuzete obaveze u reformi javne uprave.

Generacija 2005/2006 godine

Tokom protekle dvije godine dodijelili smo osam stipendija za radove koji su bili grupisani u tri oblasti:

- Makroekonomski izazovi približavanja BiH Evropskoj uniji
- Borba protiv korupcije
- Evropske vrijednosti i BiH

U okviru oblasti *Makroekonomski izazovi približavanja BiH Evropskoj uniji* urađene su tri studije, a autori *policy* istraživanja i naši stipendisti bili su Adnan Efendić, Nataša Zrilić i Adisa Omerbegović. Mentorica za ovu istraživačku oblast bila je profesorica Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, prof.dr. Azra Hadžiahmetović.

Dvije *policy* studije urađene su oblasti *Borbe protiv korupcije*, istraživača i stipendista Dejana Vanjeka i Darka Datzera. Mentor za ovu istraživačku oblast bio je profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, prof.dr. Josip Kregar.

Na kraju, u oblasti *Evropske vrijednosti i BiH* Izvršni odbor odabrao je istraživačke prijedloge Darie Duilović, Reufa Bajrovića i Gorane Mlinarević, a mentor za radove ove oblasti bio je profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, prof.dr. Zdravko Grebo.

Edukaciju, metodološku pomoć i mentorstvo svim istraživačima pružio je i prof.dr. Leslie A. Pal sa Univerziteta Carleton, Ottawa, Canada, kao i Eoin Young, saradnik Inicijative za reformu lokalne uprave i javnog sektora Open Society Instituta iz Budimpešte.

Istraživanja u oblasti javnih politika generacije 2005/2006 rezultirali su sljedećim studijama:

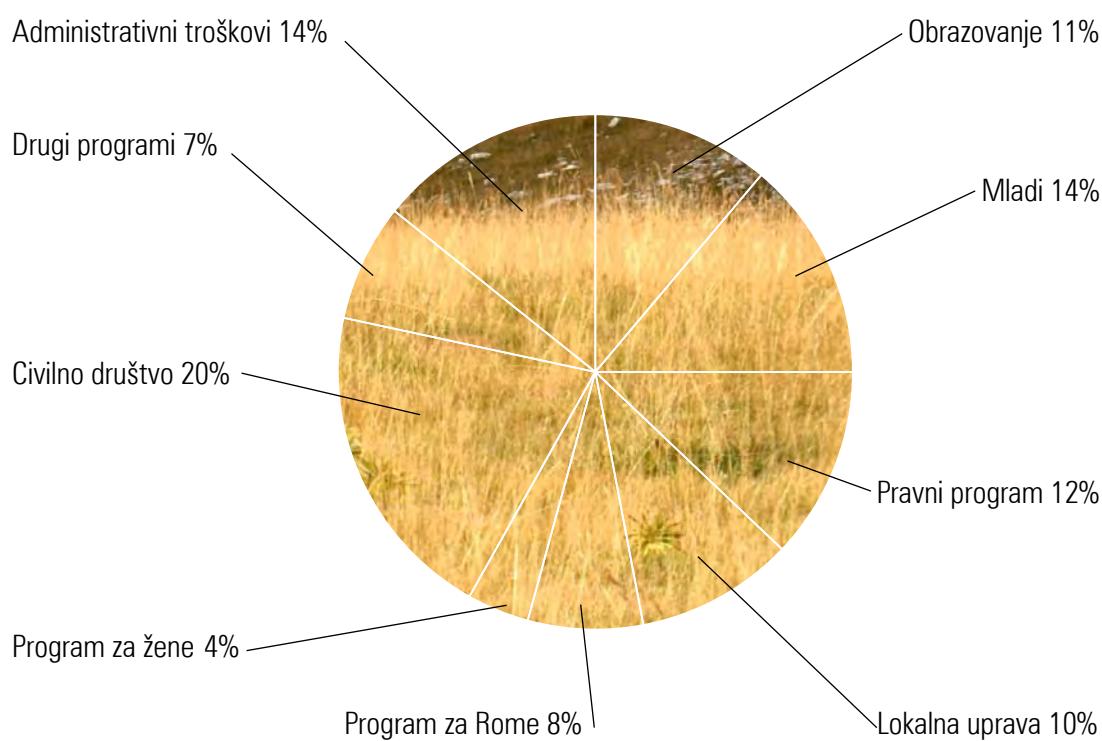
1. "Bosna i Hercegovina na putu ka Evropskoj uniji: makroekonomski izazovi" - Adnan Efendić
2. "Ekonomski izazovi za Bosnu i Hercegovinu na putu učlanjenja u Evropsku uniju" - Nataša Zrilić
3. "Realni devizni kurs u BiH, neophodna prilagođavanja u kontekstu makroekonomске stabilnosti i pristupanja EU" - Adisa Omerbegović
4. "Borba protiv korupcije u BiH - institucionalni odgovor" - Dejan Vanjek
5. "Kaznenopopravno gonjenje slučajeva korupcije - šta ne fukcionira?" - Darko Dutzer
6. "Bolonjski process naspram 'vitalnog nacionalnog interesa': reforma visokog obrazovanja i europske integracije u Bosni i Hercegovini" - Daria Duilović
7. "Bosanskohercegovačke opštine i Evropska unija: neposredno učešće građana u stvaranju politika na lokalnom nivou" - Reuf Bajrović
8. "Načinjanje 'tabua' i mijenjanje prevladavajućih stavova u pogledu roda (spola), seksualne orijentacije i ljudi koji žive sa HIV-om" - Gorana Mlinarević

UTROŠENA I RASPOREĐENA SREDSTVA 2005

\$2.891.000

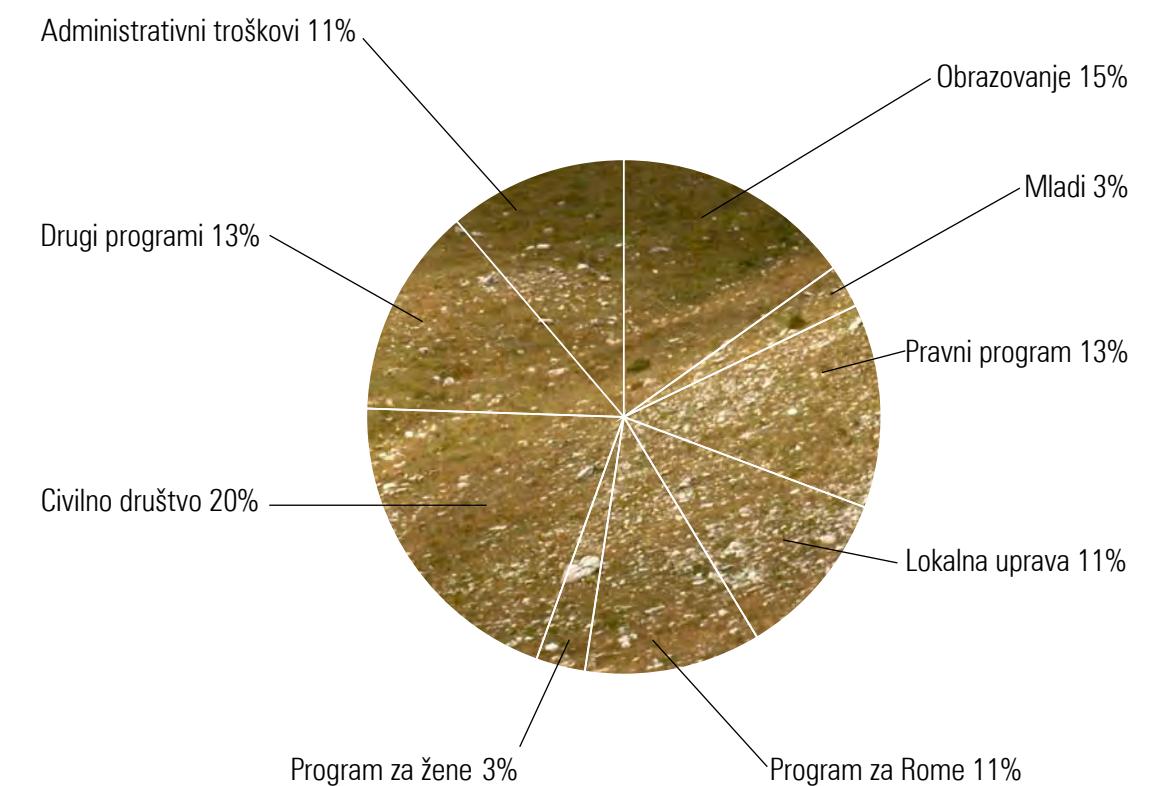
Obrazovanje	\$304.000
Mladi	\$383.000
Pravni program	\$328.000
Lokalna uprava	\$268.000
Program za Rome	\$202.000
Program za žene	\$100.000
Civilno društvo	\$553.000
Drugi programi	\$202.000
Administrativni troškovi	\$390.000

UTROŠENA I RASPOREĐENA SREDSTVA 2006

\$2.686.000

Obrazovanje	\$389.000
Mladi	\$76.000
Pravni program	\$332.000
Lokalna uprava	\$274.000
Program za Rome	\$286.000
Program za žene	\$79.000
Civilno društvo	\$516.000
Drugi programi	\$344.000
Administrativni troškovi	\$292.000

ULOŽENA SREDSTVA 1993-2006

(000 USD)

Program	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	TOTAL
Umjetnost i kultura	28	405	468	587	479	689	628	235	110	62	55				3.746
Djeca i mladi	220		157	1.746	1.521	218	188	296	601	1.147	815	490	383	76	7.858
Civilno društvo			125	131	148	93	79	10	116	350	228	452	553	516	2.801
Konferencije			154	233	187	154	124								852
Regionalna saradnja						66	124	61	49	31	46	42	69	98	586
Ekonomski reformi			361	379	185	372	385	89							1.771
Obrazovanje	430	1.250	1.123	1.121	713	1.630	1.012	455	1.466	771	738	489	304	389	11.891
Humanitarna pomoć	1.222	1.900													3.122
Internet							652	94	12						758
Pravne reforme				239	205	301	195	141	369	400	1.192	411	328	332	4.113
Javna administracija							56	14	234	1.009	559	331	268	274	2.745
Mediji	330	770	1.248	1.893	900	1.399	1.146	252	334	487	214	20	88		9.081
Izdavaštvo			277	270	112										659
Javno zdravstvo			42	67	33	205	230	82	100	72	13	9	4	5	862
Program za Rome							39	46	73	165	219	251	202	286	1.281
Ženski program						73	83	79	121	350	150	121	100	79	1.156
Ostali programi		138	2.097	1.336	2.731	1.713	520	248	143	2	9	430	202	339	9.908
Administracija	783	256	730	867	674	630	565	356	334	449	335	364	390	292	7.025
Fond za hitne intervencije															118
TOTAL	3.013	4.719	6.782	8.869	7.888	7.543	6.026	2.458	4.062	5.295	4.573	3.410	2.891	2.686	70.333

Druge organizacije iz mreže Instituta otvoreno društvo u istom periodu odobrile su dodatnih 6,3 mil. USD organizacijama u BiH.

U toku rata je, putem Soros humanitarnog fonda, u BiH došlo 50 mil USD pomoći.

Spin-Off Centri Fonda otvoreno društvo BiH

Fond otvoreno društvo Bosna i Hercegovina (FOD BiH) i Mreža Soros fondacija u toku svog djelovanja pokrenuli su veliki broj inicijativa planiranih na određeni vremenski rok. Većina ovih inicijativa su se vremenom formirale u centre ili agencije i postale nezavisne od FOD-a BiH i Mreže Soros fondacija. Sve tako nastale organizacije nazivamo *Spin-off Centri*.

Mediacentar Sarajevo je osnovan 1995. godine u Sarajevu. Osnivač **Mediacentra** je Fond otvoreno društvo Bosna i Hercegovina (FOD BiH), a od 2000. godine Centar je registrovan kao edukativno-istraživačka institucija u vlasništvu Fonda otvoreno društvo BiH. **Mediacentar** je prvo bitno zamišljen kao edukativni centar za podršku razvoju nezavisnog i profesionalnog novinarstva u BiH, a s vremenom njegove aktivnosti proširile su se i na TV produkciju, istraživanja u oblasti medija, edukaciju i konsulting u oblasti odnosa s javnošću, izdavaštvo. Sastavni dio Mediacentra čine arhiv štampanih medija sa prostora BiH i bivše Jugoslavije i biblioteka sa literaturom o masovnim medijima, a Mediacentar je i izdavač regionalnog časopisa za kulturu i književnost Sarajevske sveske. *NetNovinar* - edukativni web portal za podršku profesionalnom novinarstvu u BiH i regiji jugoistočne Evrope, *Publika* - škola za odnose s javnošću, te *Infobiro - Digitalni arhiv*, online pretraživa baza štampanih medija i drugih relevantnih sadržaja – samo su neki od najuspješnijih projekata **Mediacentra Sarajevo**.

Mediacentar je i dobitnik Nagrade novinarskog integriteta za BiH za 2006. godinu, Transparency International-a BiH, za uspostavljanje online baze podataka i edukaciju novinara koji izvještavaju o korupciji, odnosno za podstrek koji je dao razvoju profesionalnog i nezavisnog istraživačkog novinarstva.

Kontakt info:

Tel: 00 387 (0)33 715 840
Mail: kontakt@media.ba
Web: www.media.ba
www.netnovinar.org
www.infobiro.ba

Centar za savremenu umjetnost - SCCA je osnovao Fond otvoreno društvo Bosna i Hercegovine krajem 1996. godine. Osnovna namjera projekta bila je stvaranje savremene, fleksibilne, stručne organizacije koja djeluje kao korektiv ili nadopuna institucijama starog sistema, a programska misija - održavanje u životu savremene umjetnosti u BiH i njen ravnopravno uključivanje u međunarodne umjetničke tokove. **SCCA** je od 2000. godine nezavisna, neprofitna, profesionalna organizacija, na čijem je čelu Izvršni odbor od pet članova. Ekipu **SCCA** čine direktorica, tri program koordinatora i četiri vanjska saradnika.

SCCA je jedan od osnivača Internacionalne mreže savremene umjetnosti (ICAN), koja je naslijedila mrežu Soros centara za savremenu umjetnost, a takođe i jedan od osnivača Balkanske umjetničke mreže (BAN).

Kontakt info:

Tel: 387 (0)33 665 304
Web: www.scca.ba

CENTAR ZA OBRAZOVNE INICIJATIVE

Na inicijativu Instituta otvoreno društvo New York (OSI NY) i Fonda otvoreno društvo Bosna i Hercegovina (FOD BiH), 1996. godine je u Bosni i Hercegovini otpočela implementacija reformskog obrazovnog programa za djecu od 0 - 10 godina života i njihove porodice pod nazivom **Step by Step**. Ovaj program, zasnovan na savremenim pedagoškim i razvojnim teorijama, njeguje i temelji se na principima demokratije, uvažavanju različitosti, pravu svakog djeteta da dobije kvalitetno obrazovanje i aktivnom uključivanju porodica i zajednice u obrazovne procese. Pored naše zemlje, ovaj projekt implementira se u više od milion učionica u 30 zemalja Europe, Azije i Južne Amerike. Filozofija odgojnog pristupa **Step by Step** zasniva se na uvjerenju da je svako dijete jedinstveno i da najbolje uči kada je aktivno uključeno u proces odgoja i obrazovanja. Metodologija usmjerena na dijete stvara uslove i podstiče djecu da aktivno učestvuju u procesu sticanja znanja, istražuju i eksperimentišu. U ovim učionicama djeca se ohrabruju da formiraju sopstveno mišljenje, ideje iznose otvoreno, sarađuju sa drugima uvažavajući međusobne razlike, da razvijaju kritičko mišljenje i rješavanje problema, poznaju i koriste snagu argumenata, postanu odgovorni za sebe i druge i budu zainteresovani za društvo i sposobni da se suoče sa izazovima 21. vijeka.

Kontakt info:

Tel/fax: +387 (0)33 667 673; 267 990, 267 991
Email : office@coi-stepbystep.ba
Web: www.coi-stepbystep.ba

OMLADINSKA INFORMATIVNA AGENCIJA (OIA)

Omladinska informativna agencija BiH (OIA) nastala je kroz Zajednički omladinski program Fonda Otvoreno društvo BiH tokom 2001. godine. **OIA** je nevladina i vanstranačka organizacija na nivou Bosne i Hercegovine; vrlo je specifična jer djeluje kao jedini centar za istraživanje, analizu i zagovaranje politika za mlade u BiH i regiji Zapadnog Balkana. Kroz tri programska sektora: Info servis, Policy sektor i Sektor obuke, **OIA** sarađuje s više od 100 vladinih tijela i više od 200 omladinskih organizacija u BiH i regiji Jugoistočne Europe, te s nizom međunarodnih organizacija i s mladima. **OIA** je danas član Omladinske mreže Jugoistočne Europe (SEEYN) i Europske mreže UNITED. Nacionalni je partner Europske agencije za informiranje i savjetovanje mladih (ERYICA) za BiH i nacionalni koordinator za Europsku mrežu upravljanja (EGN). Za period 2004-2006 **OIA** je akcijski partner OXFAM-ovog međunarodnog parlamenta mladih iz Sidneya (IYP). Jedna je od osnivača i članica Europskog pokreta BiH i Asocijacije analitičara javnih politika u BiH (AJP). Pored toga, **OIA** ima niz savjetodavnih pozicija pri vladinim tijelima i na programima na polju mladih i civilnog društva.

Kontakt info:

Tel: +387 (0)33 209 753
Email: oia@oiabih.info
Web: www.oiabih.info
Web portal za mlade: www.mladi.info
Portal za omladinske radnike: www.PORno.ba

SOROS ŠKOLA STRANIH JEZIKA

Soros škola za učenje stranih jezika osnovana je 1996. godine u okviru Programa za engleski jezik Fonda otvoreno društvo Bosna i Hercegovina (FOD BiH). FOD BiH bio je pokrovitelj Škole od sa ciljem podizanja kvaliteta nastave stranih jezika u Sarajevu.

Od 1997. godine škola posluje kao samostalno pravno lice, dok je finansijsku samostalnost postigla 1999. godine. Soros Škola za engleski jezik je prvi projekat FOD-a BiH koji se finansira isključivo od prodaje svojih usluga.

Škola organizuje kurseve engleskog, francuskog, njemačkog i talijanskog jezika za odrasle i djecu, te pripremne kurseve za TOEFL i IELTS testove. Pored toga nudi i individualne i posebno kreirane kurseve za firme i organizacije. U ponudi su i kursevi bosanskog jezika za strane državljane u BiH.

Od avgusta 2006. godine **Soros škola** je član međunarodne asocijacije kvalitetnih škola Quality English čije je sjedište u Velikoj Britaniji. Članstvo u ovoj organizaciji je potvrda i garancija kvaliteta usluga koje škola pruža, a kontrola kvaliteta se osigurava redovnim inspekcijama koju Quality English sprovodi najmanje jednom godišnje.

Kontakt info:

Tel: +387 (0)33 668 008
Web: www.soros-school.com

STUDENTSKI INFORMATIVNI CENTAR

SRCE je „Studentski informativni centar“ koji je osnovao Fond otvoreno društvo Bosna i Hercegovina (FOD BiH) 1998. godine, kao dio mreže SRCE centara u svim zemljama u kojima djeluje Institut otvoreno društvo (Open Society Institute - OSI).

SRCE pruža informacije o mogućnostima i načinu obrazovanja na univerzitetima i obrazovnim institucijama u zemlji i inostranstvu. Ovaj program je namijenjen maturantima, studentima dodiplomcima i postdiplomcima kao i svim drugim osobama koje zanima više ili dodatno obrazovanje u zemlji i inostranstvu.

SRCE pruža informacije o mogućnostima obrazovanja, studijskim kursevima i radionicama iz različitih akademskih područja na bosanskohercegovačkim i stranim institucijama o tome kako aplicirati za strane univerzitete i seminare, informacije šta je potrebno za aplikaciju, kada počinje prijava aplikacija, kako napisati životopis, kada i kako tražiti financijsku pomoć, stipendiju ili posao za studente.

Kontakt info:

Tel: +387 (0)33 206 048
Email: srce@soros.org.ba
Web: www.srce.co.ba

CENTAR ŽENA I DRUŠTVO

Ženski program FOD-a se krajem 2003. godine transformisao u nezavisni, neprofitni, nevladin Centar za istraživanja, politike i zagovaranja pod nazivom "Žena i društvo". Centar je fokusiran na rodno senzitivnu analizu institucionalnih reformi u Bosni i Hercegovini i promociju rodne jednakopravnosti u skladu sa međunarodnim i EU standardima. Prvenstveni ciljevi Centra su društvo bez marginalizacije i diskriminacije žena i kršenja njihovih osnovnih ljudskih prava, društvo bez rodnih stereotipa i predrasuda prema ženama, društvo jednakih mogućnosti za žene i muškarce, djevojčice i dječake, društvo bez nasilja nad ženama u privatnoj i javnoj sferi, te društvo ravnomjerne zastupljenosti žena i muškaraca u procesima donošenja odluka, centrima moći, te generalno u javnom životu i politici. Centar je jedan od osnivača i član međunarodne mreže IGPN – International Gender Policy Network koja obuhvata gotovo sve zemlje Centralne i Jugoistočne Evrope, te bivše zemlje Sovjetskog Saveza.

Kontakt info:

Tel: +387 (0)33 663 394; 660 811
Email: womensoc@bih.net.ba
Web: www.womensoc.ba

CENTAR ZA KULTURU DIJALOGA

Udruženje građana «Centar za kulturu dijaloga» nastalo je krajem 2004. godine transformacijom Debatnog programa FOD-a BiH. To je nezavisno, nestranačko i neprofitno udruženje građana čiji je cilj doprinijeti demokratizaciji i reintegraciji društva kroz unapređivanje odgojno – obrazovnog i prosvjetno-pedagoškog rada. Udruženje je postavilo slijedeće programske ciljeve u svom radu:

- Stimulirati razvoj kulture dijaloga, osposobljavajući mlade da postanu nosioci pozitivnih promjena prije svega u obrazovnom sistemu, a u svrhu promicanja demokratskih modela komunikacije i donošenja odluka
- Stimulirati interaktivni metod edukacije u školama
- Promovirati kreativnost i aktivnost mladih i razvoj kritičkog mišljenja stvarajući tako generaciju društveno svjesnih građana
- Inicirati i podržati kreiranje javnih debata u Bosni i Hercegovini
- Afirmirati, promovirati i zagovarati potreba mladih vezanih za obrazovanje
- Osnaživati toleranciju i poštovanje prema drugim idejama, stavovima, opredeljenjima i etničkim skupinama

Kontakt info:

Tel: +387 (0)33 203 668

Email: info@ckd.edu.ba

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Upravni odbor

Mirza Kusljugić
Predsjedavajući

Jasminka Babić - Avdispahić
Član

Jasna Bakšić Muftić
Član

Nerzuk Ćurak
Član

Asim Mujkić
Član

Ivan Lovrenović
Član

Miodrag Živanović
Član

Dobrila Govedarica
Izvršni direktor

Dženana Trbić
Program koordinator - Program Obrazovanje

Kemal Alečković
Pravni savjetnik

Hrvoje Batinić
Program koordinator - Program Civilno društvo, Roma Program

Mervan Miraščija
Program koordinator - Pravni program

Amela Kadrić
Izvršna sekretarica Pulsa demokratije

Bogdan Popović
Program koordinator - Lokalna uprava

Denis Imamović
Program koordinator - East/East, Logističar

Nermana Karović
Šef računovodstva

Lejla Memić
Administrativni asistent sjedišta FOD BiH

Amra Abazagić
Administrativni asistent ureda u Banjaluci

Hujdur Mubera
Domaćica

Fond otvoreno društvo Bosna i Hercegovina

Izdanje: Fond otvoreno društvo Bosna i Hercegovina

Lektor: Ferida Duraković

Art director & Design: Miodrag Spasojević Štrika

Layout & DTP: IPSILON Sarajevo

Fotografija: Almin Zrno, M.S. Štrika

FOND OTVORENO DRUŠTVO BOSNA I HERCEGOVINA

Maršala Tita 19 / III
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
Tel/fax: +387 (0)33 44 44 88
E-mail: osf@soros.org.ba
Website: <http://www.soros.org.ba>

KANCELARIJA U BANJA LUCI

Bana Lazarevića 7,
78000 Banja Luka
Bosna i Hercegovina
Tel/fax: +387 (0)33 31 65 50
E-mail: bogdan@soros.org.ba

INSTITUT OTVORENO DRUŠTVO NEW YORK

400 West 59th Street, New York
New York 10019, USA
Odjel za nacionalne fondacije u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Kosovu,
Makedoniji, Srbiji i Crnoj Gori i Sloveniji.